

İslam Hukukunda Reşit Kızın Veliden İzinsiz Nikahlanma Yetkisi Bağlamında Üniversiteli Kız Öğrencilerin Evliliğinin Değerlendirilmesi

Evaluation of the Marriage of Female University
Students in the Context of the Authority of Girls at
the Age of Majority to Marry Without Parental
Consent in Islamic Law

Doç. Dr. Şevket PEKDEMİR¹

¹İlahiyat Fakültesi, Ordu Üniversitesi, Ordu
· sevkettepekdemir@odu.edu.tr · ORCID > 0000-0001-7656-5348

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 23 Ocak/January 2024

Kabul Tarihi/Accepted: 12 Haziran/June 2024

Yıl/Year: 2024 | Sayı – Issue: 56 | Sayfa/Pages: 67-95

Atrif/Cite as: Pekdemir, Ş. "İslam Hukukunda Reşit Kızın Veliden İzinsiz Nikahlanma Yetkisi Bağlamında Üniversiteli Kız Öğrencilerin Evliliğinin Değerlendirilmesi"

Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 56, Haziran 2024: 67-95.

İSLAM HUKUKUNDA REŞİT KIZIN VELİDEN İZİNSİZ NİKAHLANMA YETKİSİ BAĞLAMINDA ÜNİVERSİTELİ KIZ ÖĞRENCİLERİN EVLİLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZ

Bekar kızın evliliği konusu geçmişte olduğu gibi günümüzde de aile hukukunun tartışmalı alanlarından birini oluşturur. Dolayısıyla İslam aile hukukunda da reşit kızın evliliği konusu güncelliğini korumaya devam etmektedir. Çalışmada üniversiteli kız öğrencilerin evliliği klasik dönem İslam hukukçularının görüşleri ve modern hukukçuların değerlendirmeleriyle mukayeseli olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda günümüzde üniversitede eğitim gören kız öğrencilerin babaları tarafından habersiz veya rızasız evlendirilmesi ile kendiliğinden özgür iradeleriyle anne veya babasından habersiz ya da rızaları olmadan evlenebilmeleri tartışılmıştır. Makalede feminist teologların naslarda kadına negatif ayrımcılık yapıldığı, erkeğe göre akit ehliyetinin sınırlandığı iddiaları ehliyet, sosyokültürel arka plan ve ailenin kurumsal yapısı bakımından değerlendirilmiştir. Bu bağlamda üniversiteli kız öğrencilerin kendi iradeleriyle evlenebilecekleri ancak ebeveynin rızasının gözetilmesinin ve tecrübelerinden istifade edilmesinin evlilikten beklenen maslahatların gerçekleşmesinde etkili olduğu vurgulanmış, fukahanın çoğunluğunun menfi tutumunun nasların sosyokültürel şartlara göre yorumlanmasından kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Aile, Ehliyet, Evlilik, Kültür

EVALUATION OF THE MARRIAGE OF FEMALE UNIVERSITY STUDENTS IN THE CONTEXT OF THE AUTHORITY OF GIRLS AT THE AGE OF MAJORITY TO MARRY WITHOUT PARENTAL CONSENT IN ISLAMIC LAW

ABSTRACT

The issue of a single girl's marriage, as in the past, remains one of the controversial areas of family law today. Therefore, the marriage of an adult girl continues to maintain its relevance in Islamic family law as well. In this study, the marriage of university female students is discussed comparatively with the views of classical period Islamic jurists and the evaluations of modern jurists. In this context, the discussion has focused on female students currently attending university being married off by their fathers without their knowledge or consent, as well as their

ability to marry on their own free will without their parents' knowledge or consent. The article evaluates the claims of feminist theologians that the religious texts negatively discriminate against women and limit their contractual capacity compared to men, in terms of capacity, socio-cultural background, and the institutional structure of the family. In this context, it is emphasized that university female students can marry of their own free will, but considering and benefiting from parental consent and experience is effective in realizing the expected benefits of marriage. It is concluded that the negative attitude of the majority of jurists stems from interpreting religious texts according to socio-cultural conditions.

Keywords: Islamic Law, Family, Capacity, Marriage, Culture

GİRİŞ

İnsanlığın medeniyet mirasının ilk dönemlerinden itibaren birçok ünlü filozofun bile kadına bakışı problemlidir. Mesela Aristoteles, döneminin sosyokültürel yapısına uygun olarak kadını yok sayan, kişilik haklarını görmezden gelen uygulamaları, bırakın eleştirmeyi felsefi olarak temellendirmeye çalışmıştır.^[1]

Antik dönemde gerek Doğu'da gerekse Batı'da pek çok ülkede kadın, erkeğe nispetle hukuki tasarruflarının geçerliliği bakımından arka planda kalmıştır.^[2] Bu kapsamda Hammurabi, Yunan, Roma, Babil, Asur, Mezopotamya ve Hint medeniyetlerinin ortak özelliği, erkeklerin aksine kızların evlenecekleri eşlerini seçme hakkının engellenmesi, evlendirme yetkisinin baba veya hâkim tarafından kullanılmasıdır.^[3]

Kadına yönelik bakış açısından tevarüs eden anlayış İslam öncesi Arap toplumunda da görülmektedir. Arap toplumunda, nadiren anaerkil nizamın izleri görülse de nikahta erkeğe büyük bir serbestlik tanıyan, kadını görmezden gelen ataerkil sisteme dayanan bir evlenme usulü geliştirilmiştir.^[4] Bu zihniyetin etkisiyle İslam öncesi Arap toplumunda kızlar ancak velisinin iradesine bağlı olarak evlenebil-

[1] Celeleddin Vatandaş, *Modern Çöküş: İnsanın Modern Halleri* (İstanbul: Açılım Kitap, 2015), 109.

[2] Nihal Şahin Utku, "Antik Çağ'dan İslam'a Kadın - Tarihi Bir Perspektif", *Kadın Olmak İslam, Gelecek, Modernite ve Ötesi*, ed. H. Şule Albayrak (İstanbul: İz Yayıncılık, 2019), 119.

[3] Ekrem Buğra Ekinci, *Hukukun Serüveni* (İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2017), 40-87.

[4] Ali Osman Ateş, "Câhiliyyeden İslâm'a: Peygamberimiz Döneminde Ailenin Değişimi", *Peygamberimizin Sünnetinde Aile*, ed. Huriye Martı (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2019), 5.

miştir.^[5] Aslında cahiliye döneminde de nikah, tarafların rızası ile kurulan akit niteliğindedir. Fakat kızın yerine velisinin iradesi esas alınmıştır.^[6]

Yukarıdaki bilgilerden filozoflardan yöneticilere, Araplardan Yunanlılara, Hammurabi'den Roma'ya toplumun her kesiminde kadına bakışın genellikle aynı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak günümüzde hukuk anlayışının değişimiyle evlenme ehliyetinin kullanımında da değişiklikler olmuştur. Özellikle haklar bağlamında kadının aleyhindeki düzenlemeler terk edilerek erkekle eşitlik düşüncesi öne çıkmıştır.

İki ana bölümden oluşan makalenin birinci bölümünde klasik fıkıh doktrininde reşit kızın kendi iradesiyle evlenme yetkisi ele alınacak, ikinci bölümde ise üniversiteli kızların veliden izinsiz veya gizli evlenmesi değerlendirilecektir. Dolayısıyla buluşa ermeyen küçüklerin ve buluşdan sonra on sekiz yaşına girmeyen kız çocuklarının evlendirilmesi araştırma konusunun dışında tutulmuş, çalışma on sekiz yaşın üstündeki kızlar ve daha ziyade üniversiteli kız öğrencilerle sınırlanmıştır.

1. REŞİT KIZIN VELİDEN İZİNSİZ EVLENME YETKİSİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

Temyiz, buluş ve rüşd şartlarını taşıyan her erkek veya kadının tüm hukuki işlemlerde bulunabileceğini savunan fukaha, evlenme ehliyeti bakımından nikah akdini diğer akitlerden farklı değerlendirmiştir. Bu bağlamda reşit erkeğin, velilerinin bilgisi veya rızası olmadan evlenebileceği konusunda ittifak edilirken hiç evlenmemiş reşit kızın evlenmesi konusunda ihtilaf edilmiştir. Klasik fıkıh literatüründe reşit kızın veliden izinsiz evlenme yetkisiyle ilgili olarak üç görüş oluşmuştur.

1.1. Reşit Kızın Velisinden İzinsiz Evlenebileceğini Savunanlar ve Delilleri

Ebü Hanife (ö. 150/767) ve bazı Malikilere göre bekar reşit kızlar kendi iradeleriyle evlenebilir.^[7] İbn Hazm (ö. 456/1064) da velinin, kızını istemediği bi-

[5] Reşat Ahmet Ağaoğlu, *İslam'ın İlk Yıllarında Evlilikler ve Evlendirmeler* (İstanbul: Hiper Yayın, 2018), 31.

[6] Adnan Demircan, *Cahiliyeden İslam'a Kadın ve Aile* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2015), 74.

[7] Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Daru'l-Ma'rife, ts.), 5/10; Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid* (Kahire: Dâru'l-Hadis, 2004), 3/39.

riyle evlendiremeyeceğini savunur.^[8] Caferilere göre reşit olunca baba ile dedenin kızın üzerindeki velayeti kalkar.^[9] Bu görüşteki fakihlerin delilleri şunlardır:

i. Kur’ân’da ergen kızın, velisinin izni olmaksızın evlenmesini yasaklayan ayet bulunmamaktadır. Aksine birçok ayette reşit kızın evlenme ehliyetine sahip olduğuna işaret edilmektedir. “*Eğer yine boşarsa, (kadın) bir başka erkekle evlenmedikçe, artık ona (ilk kocasına) helâl olmaz.*”^[10] ayetinde evlilik doğrudan kadının kendisine izafe edilmiştir. Ayrıca “*يَتَرَاجَعَا*” fiili tekrar nikah akdine dönmeyi ifade etmekte olup hem erkeğe hem de kadına yönelik kullanılmıştır.^[11]

“*Kendileri için meşru olanı yapmalarında sizin sorumluluğunuz yoktur.*”^[12] ayetinden ise kadının kendi tasarrufu ile evlenebileceği anlaşılmaktadır. Çünkü ayette nikah doğrudan kadına nispet edilmiştir.^[13] “*Onların kendilerini (eski) kocalarına nikahlamalarına engel olmayın.*”^[14] ayetinde de yukarıda yer verilen iki ayette olduğu gibi nikah akdi kadına izafe edilmiş, iddeti biten kadınların kendi tasarruflarıyla evlenebilecekleri, velilerin engelleme hakkının olmadığı belirtilmiştir.^[15] Zira ayette engellemekten hem duygusal olarak kadının iradesini baskı altına almak hem de fiziksel olarak eve hapsederek eski eşiyile evlenmesine mâni olmak kastedilmektedir.^[16]

Kadının kendi adına nikah akdi yapabileceğine “*Kendini Peygamber’e hibe eden, Peygamberin de onunla evlenmek istediği mümin kadını, sadece sana özel olarak helâl kıldık.*”^[17] ayeti de delalet etmektedir.^[18] Üstelik “*Bekârlarınızı, kö-*

[8] Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saïd İbn Hazm, *el-Muḥallâ bi'l-âsâr* (Beyrut: Daru'l-Fikr, ts.), 9/40.

[9] Ebü'l-Kasım Necmüddîn Ca'fer b. Hasen b. Ebî Zekeriyâ Yahyâ el-Hilli, *Şerâ'i'u'l-İslâm fi mesâ'il-i-helâl ve'l-harâm* (Beyrut: Dâru'l-Kâri, 2004), 2/516; Abdülkerim Zeydan, *el-Mufasssal fi ahkâmî'l-mer'e ve'l-beytü'l-müslim fi'ş-şeriatî'l-İslâmiyye* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993), 7/447, 462.

[10] el-Bakara, 2/230.

[11] Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî el-Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân* (Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1405), 2/89; Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâ'î'u's-sanâ'i' fi tertibi'ş-şerâ'i* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986), 2/248; Zeydan, *el-Mufasssal*, 7/431.

[12] el-Bakara, 2/234.

[13] İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 3/37; Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî el-Cessâs, *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî* (Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, 2010), 4/257.

[14] el-Bakara, 2/232.

[15] Serahsî, *el-Mebsût*, 5/11; Kâsânî, *Bedâ'î'u's-sanâ'i'*, 2/248; Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr* (Dâru'l-Fikr, ts.), 6/462; Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, *el-Binâye fi şerhi'l-Hidâye* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000), 5/74.

[16] Serahsî, *el-Mebsût*, 5/10; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, 6/462.

[17] el-Ahzab, 33/50.

[18] Kâsânî, *Bedâ'î'u's-sanâ'i'*, 2/248; Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed el-Kudûrî, *et-Tecrid* (Kahire: Dâru's-Selâm, 2006), 9/4239.

lelerinizden ve cariyelerinizden salih olanları evlendirin."^[19] ayetinde veli şart koşulmamıştır. Çünkü Araplarda erkeklerin de bulunduğu bir topluluğa kadınların katılmaları örfe göre hoş karşılanmadığı için veli muhatap alınmıştır.^[20]

Buna karşılık olarak "*Müminlerin erkekleri ve kadınları birbirlerinin velileridir; iyiyi emreder kötülükten alıkoyarlar.*"^[21] ayetine göre hem erkek hem kadın birbirinin velayetini üstlenebilir.^[22] "*Herkesin kazandığı kendisinedir.*"^[23] ayetinde ise akitlerde son söz kişinin özgür iradesine bırakılmıştır.^[24]

ii. Yukarıdaki ayetlerin yanı sıra birçok hadiste de kadınların velilerinin izni olmaksızın evlenebilecekleri belirtilmiştir. Bu hadislerden bazıları şunlardır:

"*Velinin dul kadın üzerinde otoritesi yoktur.*"^[25] hadisinde evlenme konusunda dul kadının velisinden daha yetkili olduğu ifade edilmektedir. "*Eyyim (dul kadın) nikah konusunda velisinden daha fazla hak sahibidir.*"^[26] hadisinin umumiliğinden ise hem dul kadının hem de ergen bakire kızın babanın evlendirme velayeti altında olmadığı anlaşılmaktadır. Zira hadiste geçen "" ismi *yağışın* kanaate göre kocası olmayan dul kadını ifade etmenin yanında bakire kızları da kapsar.^[27] Bu da nikah akdinde reşit kadınlar üzerinde velinin velayet hakkı olmadığını gösterir. Diğer taraftan "*Ergen oluncaya kadar çocuktan sorumluluk kaldırılmıştır.*"^[28] rivayetine göre, ergen olandan izin olmaksızın onun adına hukuki tasarruflarda bulunulamaz.^[29] Çünkü aşağıda yer verilen bazı rivayetlere göre Hz. Peygamber, ergen kızın rızası alınmadan yapılan nikahı ya bizzat kendisi feshetmiş ya da kızın kendisine nikahı feshetme hakkı vermiştir.

Ayrıca evlenme teklifine cevap olarak velilerinden kimsenin yanında olmadığını söyleyen Ümmü Seleme'ye Hz. Peygamber'in "*Senin velilerin arasında bana*

[19] en-Nür, 24/32.

[20] Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 2/248.

[21] et-Tevbe, 9/71.

[22] Faruk Beşer, "İslam Fıkıh Kültüründe Kadın Algısının Analizi", Türkiye V. Dini Yayınlar Kongresi-Kadın Konulu Dini Yayınlar, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011), 116.

[23] el-En'âm, 6/164; en-Necm, 53/39; el-Câsiye, 45/22.

[24] İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 9/41; İsmail Hakkı Ünal, *Hadisler ve Yorum* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2021), 291.

[25] Süleyman b. el-Eş'as el-Ezdi Ebû Davud, *es-Sünen* (Beyrut: Dârul-Kitâb'l-Arabî, ts.), "Nikah", 25.

[26] Ebû Davud, "Nikah", 24.

[27] Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998), 102.

[28] Buhârî, "Talâk", 11; İbn Mâce, "Talâk", 15.

[29] Serahsî, *el-Mebsût*, 5/12; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 9/40; Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i'*, 2/248.

razı olmayacak hiç kimse bulunmamaktadır."^[30] buyurması veli olmadan da nikah yapılabileceğini göstermektedir.^[31]

Diğer bir nakle göre babasının kendisini istemediği halde evlendirdiğini söyleyen bakire bir kızı, Hz. Peygamber akdi sürdürme veya feshetme konusunda muhayyer bırakmıştır.^[32] Başka bir rivayete göre Hz. Peygamber, babası tarafından kendisinin izni olmaksızın evlendirildiğini söyleyen kızı, eşinden ayırmıştır.^[33] Ayrıca "*Bekar bir kız, Hz. Peygamber'e, istemediği halde babasının evlendirdiğini söyledi. Hz. Peygamber de nikahı reddetti.*"^[34], "*Bir adam bakire kızını evlendirdi. Kız istemediği için Hz. Peygamber'e şikayet etti. Hz. Peygamber de evliliği feshetti*"^[35] rivayetleri de ergen kızın rızası olmadan yapılan nikahların geçersiz olduğunu göstermektedir.^[36]

Hz. Peygamber ergen kızların evlenme ehliyetinin olduğunu sadece söylemiş, pratikte de uygulayarak akit hürriyetine sahip özgür bireyler olduğunu göstermiştir.^[37] Bu bağlamda kızlarının rızalarına göre hareket ederek susanı evlendirmiş, istemeyeni evlendirmemiştir.^[38]

Bu görüşü savunan fukahaya göre nikahın velisiz yapılamayacağı belirtilen rivayetlerden akit esnasında velinin bulunmasının daha uygun olacağı kastedilir.^[39] Veliden izin almaksızın yapılan nikahın geçersiz olduğu ifade edilen rivayetler ise evlenenin cariye, küçük kız çocuğu ya da zihinsel engelli olduğu şeklinde yorumlanır.^[40] Ayrıca Hanefilere göre mefhumu muhalefet, hüküm çıkarma yöntemlerinden değildir.^[41] Buna göre yalnızca dul kadından söz edilmesi, onun dışındaki kadınlar için bu hükmün zıddının geçerli olduğunu göstermez.^[42]

[30] Nesâî, "Nikah", 28.

[31] Serahsî, *el-Mebsût*, 5/12; Saffet Köse, "İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velâyet", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 2 (2003), 107.

[32] Ebû Davud, "Nikah", 24; Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd İbn Mâce, *es-Sünen* (Beyrut: Dâru'r-Risaletü'l-Âlemiyye, 2009), "Nikah", 12.

[33] Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, ts.), "Nikah", 32.

[34] Nesâî, "Nikah", 32; Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2003), 7/189.

[35] Ebû'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî, *es-Sünen* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2004), 4/342.

[36] İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 9/41,42.

[37] Ateş, "Ailenin Değişimi", 19.

[38] Ünal, *Hadisler ve Yorum*, 292.

[39] Nihat Dalgın, "Aile Kurumunun Nikâh Aşamasıyla İlgili Fikhî Sorunları", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 13 (2009), 38.

[40] Serahsî, *el-Mebsût*, 5/12.

[41] Muhsin Koçak vd., *Fıkıh Usûlü* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013), 390.

[42] Serahsî, *el-Mebsût*, 5/9.

iii. Şer'î hüküm çıkarma yöntemlerinden kıyasa göre de reşit kız, evlenme hürriyetine sahiptir. Çünkü malında dilediği gibi tasarrufta bulunabilen ergen kız, nikah akdini de kendi iradesine göre yapabilir. Zira kişinin mal varlığı kendi canından daha değerli değildir.^[43]

iv. Sahabe söz ve uygulamaları ergen kızların kendi iradeleriyle evlenebileceklerini göstermektedir. Zira Hz. Ömer ve Hz. Ali ile Abdullah b. Ömer'e göre velisiz nikâh câizdir. Yukarıda da geçtiği gibi Hz. Ayşe kardeşinin kızını ondan izin almadan evlendirmiştir.^[44] Hz. Ali'nin velilerin itiraz etmesine rağmen rızasını alarak kızını evlendiren kadının evliliğini onaylaması, kendisi evlendiğinde veya velisi dışında vekalet verdiği kişi evlendirdiğinde nikahın geçerli olacağına delalet etmektedir.^[45]

v. Koca ile birlikte hayat sürecek olan baba veya diğer veliler değil, kadının bizzat kendisidir. Dolayısıyla kadın ancak kendisinin seçtiği kişiyle huzurlu bir aile kurabilir. Böyle önemli bir olayda kızın fikrinin ve onayının alınmamasının haklı bir gerekçesi bulunmamaktadır.^[46] Nitekim Kâsânî (ö. 587/1191), kızın evleneceği kişiyi seçme hakkının engellenmesinin dinin temel ilkelerine ve evliliğin maksadına aykırı olduğunu ifade etmektedir.^[47]

1.2. Reşit Kızın Velisinden İzinsiz Evlenemeyeceğini Savunanlar ve Delilleri

İslam hukukçularından Şafîiler,^[48] Hanbelîler^[49] ve Mâlikîler'e^[50] göre ergen kızların kendi iradeleriyle evlenme yasağı mutlak olup hiçbir istisnası yoktur. Hatta velinin izni bile olsa ergen kızın kendi iradesiyle yaptığı nikah geçersizdir. Bu bağlamda bazı Mâlikî fakihler, altmış yaşındaki bekar kızın ancak babasının izniyle evlenebileceğini ifade etmektedir.^[51] Bu görüşteki fukahanın delilleri şunlardır:

[43] Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 2/103; Kâsânî, *Bedâ'i'ü's-sanâ'i'*, 2/248; Zeydan, *el-Mufassal*, 7/431; Dalgın, "Nikâh Aşamaları İlgili Fikhî Sorunları", 38; Beşer, "Fıkıh Kültüründe Kadın", 110; Ünal, *Hadisler ve Yorum*, 291; Halit Çalış, "Teberru Ehliyeti Bağlamında Kadının Malî Özerkliğinin Erkeğin İznine Bağlanması", *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* 4/1 (2004), 28; Muhammed Mehdi Aksoy, "İslâm Hukuku Açısından Nikâh Akdinde Velâyet", *Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 9/18 (2022), 474; Koçak vd., *Fıkıh Usûlü*, 248.

[44] Serahsî, *el-Mebsût*, 5/12.

[45] Serahsî, *el-Mebsût*, 5/10.

[46] Serahsî, *el-Mebsût*, V/9; Muhammed Ali Danişman, "İslam Hukukuna Göre Evlilikte Velayet ve Kapsamı", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 8 (2006), 257.

[47] Kâsânî, *Bedâ'i'ü's-sanâ'i'*, 2/248,249.

[48] Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şirbînî, *Muğni'l-muhtac ilâ ma'rifeti me'ânî elfâ-zî'l-Minhâc* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1994), 4/239.

[49] Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed İbn Kudâme, *el-Muğni* (Kahire: Mektebetü'l-Kahire, 1968), 7/6.

[50] İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 3/36.

[51] Muhammed b. Ahmed b. Arafê ed-Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî ala Şerhi'l-Kebîr* (Beyrut: Daru'l-Fikr, ts.), 2/222.

i. Ergen kızın evliliği konusunda birçok ayette veliye hitap edilmiştir. Bu ayetlerin bir kısmı ergen kızların evlendirilmesi bir kısmı da kimlerle evlendirilemeyecekleriyle ilgilidir. Mesela “*İnanuncaya kadar müşriklerle kızlarınızı nikahlamayınız.*”^[52] ayetinde kadınlar değil veliler muhatap alınmıştır. Velinin evlendirme yetkisi olmasaydı, kullanması da yasaklanmazdı.^[53] Aynı şekilde “*Bekârlarınızı, kölelerinizden ve cariyelerinizden salih olanları evlendirin.*”^[54] ayetinde de velilere hitap edilmiştir. Eğer ergen kızların kendi başlarına evlenme hakkı olsaydı, emir doğrudan onlara yöneltilirdi.^[55] Diğer taraftan “*Sekiz yıl bana çalışırsan şu iki kızından birini seninle evlendireceğim.*”^[56] ayetinde Hz. Şuayb, kızını Hz. Musa ile evlendirirken istişare etmemiştir.^[57]

Kızların evlenmesinin yasak olduğu hallerde de veli muhatap alınmıştır. Bu kapsamda “*Eşlerinizi boşadığınızda, onlar da bekleme müddetlerini bitirdiklerinde, aralarında iyilikle anlaşmışlarsa, onların kendilerini (eski) kocalarına nikahlamalarına engel olmayın.*”^[58] ayeti kızı evlendirme yetkisinin velide olduğuna açık şekilde delalet etmektedir.^[59] Çünkü kızın kendiliğinden evlenme yetkisi olsaydı, velinin evliliği engelleme hakkı olmazdı. Zira engellememe emri engelleme yetkisi olana verilir.^[60] Ayrıca ayet kadının nikah akdinin kurucusu değil mahalli olduğuna delalet etmektedir. Bu durumda kadının kendi kendine evlenmesi mümkün değildir.^[61] Ayetin nüzul sebebi de ergen kızın evlenme yetkisinin olmadığı görüşünü desteklemektedirler.^[62]

“*Eğer mihr belirleyip birleşmeden boşarsanız, kadının kendisi veya nikâh bağı elinde olanın bağışlaması hariç mihrin yarısı onlarındır.*”^[63] ayetindeki “*nikah bağı elinde olan*” ifadesinden İbn Abbas, Mücahid, İkrime, Şa’bî, Nâfi’ ve İbn Sîrîn gibi birçok fakihe göre veli kastedilmiştir.^[64]

[52] el-Bakara, 2/221.

[53] Aksoy, “Velâyet”, 475; Köse, “Velâyet”, 111.

[54] en-Nûr, 24/32.

[55] Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr hüve Şerhu Muhtasari'l-Müzenî* (Beirut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999), 9/66; Abdülkerîm b. Muhammed er-Râfî, *el-'Azîz şerhu'l-Vecîz* (Beirut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997), 7/528.

[56] el-Kasas, 28/27.

[57] İbn Ebi Zeyd el-Kayrevânî, *en-Nevâdir ve'z-ziyâdât 'alâ mâ fi'l-Müdevvene min gayrihâ mine'l-ümmehât min mesâ'ili Mâlik ve ashâbih* (Beirut: Daru'l-Ğarbi'l-İslami, 1999), 4/395; Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân* (Kahire: Dârü'l-Kütübi'l-Mısıriyye, 1964), 13/271.

[58] el-Bakara, 2/232.

[59] Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî, *el-Ümm* (Beirut: Daru'l-Ma'rife, 1990), 5/178.

[60] Şâfiî, *el-Ümm*, 5/13; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/243; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/7; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 3/37; Zeydan, *el-Mufassal*, 7/434.

[61] İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/7.

[62] Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 9/39; Râfî, *el-'Azîz şerhu'l-Vecîz*, 7/528.

[63] el-Bakara, 2/237.

[64] Köse, “Velâyet”, 110.

Son olarak İmam Şâfiî “*Erkekler, kadınlar üzerinde yönetici (kavvam)dirler.*”^[65] ayetinin de reşit kızın velisinin izni olmadan evlenemeyeceğine delalet ettiğini belirtmiştir.^[66]

ii. Bazı hadislerde ergen kızın kendi veya başkası adına nikah akdi yapma hakkının olmadığı açıkça ifade edilmiştir. Bu hadislerden bazıları şunlardır:

Hz. Peygamber’den nakledilen “*Nikah, velisiz olmaz.*”^[67], “*Velisinin izni olmadan evlenen kadının nikahı batıldır.*”^[68] rivayetleri kadının kendiliğinden nikah akdi yapma hürriyetinin olmadığını göstermektedir.^[69] Hadisin mefhumu muhalefetinden kızın nikahının ancak velisinin izni ile geçerli olduğu anlaşılır.^[70] “*Kadın, kadını evlendiremez, kendi başına da evlenemez.*”^[71] hadisinde ise daha mutlak ifade kullanılmış olup velinin iznine yer verilmeksizin kadının kendiliğinden evlenemeyeceği belirtilmiştir.

Hz. Peygamber’den nakledilen “*Dul kadın (eyyim) nikah konusunda velisinden daha fazla hak sahibidir. Bakire kızı ise babası evlendirir.*”^[72] rivayetinde de bekar kızı sadece babasının evlendirebileceği belirtilmiştir. Bazı rivayetlerde ifade edilen babanın kızına danışma fiili mendub veya müstehab olarak yorumlanmıştır.^[73]

Reşit kızın evlenme yetkisinin olduğunu kabul edenler bu rivayetleri senet bakımından tenkit etmişlerdir. Bu bağlamda “*Nikah, velisiz olmaz.*”^[74] hadisinin Hz. Peygamber’e, sahabe ve tabiuna izafe edildiği, sened bakımından farklı tariklerden gelen rivayetin çoğunluğunun zayıf olmakla birlikte bazılarının sahih olduğu, metin bakımından lafzen farklılıklar olsa da içerik bakımından aynı olduğu belirtilmiştir.^[75] İlgili hadisin sıhhat bakımından zayıf,^[76] delalet bakımından da zannî

[65] en-Nisâ, 4/34.

[66] Şâfiî, *el-Ümm*, 5/13; Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 4/241.

[67] Ebû Davud, *Nikah*,18; İbn Mâce, *Nikah*,15.

[68] Hâkim en-Nisâbü’rî, *el-Müstedrek ale’s-Sahîhayn* (Beyrut: Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1990), 2/182; Ebû İshâ Muhammed b. İshâ b. Sevre et-Tirmizî, *Sünen* (Beyrut: Daru’l-Ğarbi’l-İslami, 1998), *Nikah*,14.

[69] Şâfiî, *el-Ümm*, 5/13; İbn Kudame, *el-Muğni*, 7/7; Zeydan, *el-Mufassal*, 7/434.

[70] İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/8.

[71] İbn Mâce, “*Nikah*”,15.

[72] Mâlik b. Enes, *el-Muvatta’* (Beyrut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, 1985), 1/570.

[73] Şirbînî, *Muğni’l-muhtâc*, 4/246; Zeydan, *el-Mufassal*, 7/435.

[74] Ebû Davud, “*Nikah*”,18; İbn Mâce, “*Nikah*”,15.

[75] Rivayetlerin senet ve metin yönünden değerlendirmesi hakkında daha geniş bilgi için bkz. Salih Karacabey - Mutlu Gül, “*Fıkhî Hadislerin Özellikleri Bağlamında ‘Velisiz Nikah Olmaz’ Hadisinin Tahric ve Tenkidî*”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/1 (2012), 35-42.

[76] Ebû Ca’fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî et-Tahâvî, *Şerhu Meâni’l-âsâr* (Riyad: Âlemü’l-Kütüb, 1994), 3/7-9; Cessâs, *Ahkâmü’l-Kur’ân*, 2/103; İbnü’l-Hümâm, *Fethu’l-kadîr*, 3/259; Danişman, “*Velayet ve Kapsamı*”, 253; Köse, “*Velâyet*”, 112.

olduğu belirtilmiştir.^[77] Diğer taraftan Hz. Ayşe'nin nikahın velisiz olamayacağı hadisini nakletmesine rağmen rivayete aykırı davranarak kardeşinin kızını ondan izin almadan evlendirmesi, Hanefilerin bu hadisle amel etmemelerinin sebebi olarak değerlendirilmiştir.^[78] Ayrıca Mâlikîlerden İbn Rüşd'ün (ö. 520/1126) hadisin sıhhatinde ihtilaf edildiği, lafız yönünden “veli”nin farklı mânâlarda yorumlanabildiği görüşlerine dikkat çekilmiş,^[79] evlenme yetkisi olmadığından bahsedilen kişinin “cariye”, “küçük kız çocuğu” ya da “zihinsel engelli” olabileceği ifade edilmiştir.^[80] Buhârî'nin ilgili rivayeti hadis olarak nakletmeyip bab başlığı olarak alması da söz konusu iddiaların desteklendiği şeklinde yorumlanmıştır.^[81]

Hanefiler “*Velisinden izin almadan kendiliğinden evlenen kadının nikahı batıldır.*”^[82] hadisi zayıf veya sıhhati ihtilafli olduğu için amel etmemiştir. Üstelik sahih kabul edilse bile ilgili rivayet, küçük kız çocuğunun veya matuhun evliliğinde velinin olmasının gerektiği ya da ehliyeti tam olan kızların nikahında velinin bulunmasının nikahı daha faziletli kılacağı şeklinde yorumlanmıştır.^[83] Diğer yandan hadis alimleri cerh ve ta'dil bakımından rivayetin metninde sıhhatini etkileyecek nitelik görmemekle birlikte senedinde yer alan birçok ravinin güvenilirliği hakkında farklı değerlendirmeler yapmıştır.^[84] Özellikle hadisi Hz. Peygamber'den nakleden tek kişinin Hz. Ayşe olması onun da hadise aykırı davranması, Zühri'nin (ö. 124/742) ise böyle bir rivayeti hatırlamadığını söylemesi Hanefilerin bu hadisle amel etmemesinin en önemli sebepleri olarak gösterilmiştir.^[85]

iii. Kadının nikah akdine katılması âdâb-ı muâşerete aykırıdır. Haya ve utanma duygusu kadının nikah işlerinden uzak durmasını gerektirir.^[86] Aksi halde toplum tarafından hayasız ve erkeklere meyilli olmakla itham edilebilir.^[87]

[77] Tahâvî, *Şerhu Meâni'l-âsâr*, 3/9; Danişman, “Velayet ve Kapsamı”, 253; Aksoy, “Velâyet”, 483.

[78] Karacabey - Gül, “Velisiz Nikah Olmaz Hadisinin Tahrîc ve Tenkidi”, 45.

[79] İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 3/39.

[80] Serahsî, *el-Mebsût*, 5/12; Tahâvî, *Şerhu Meâni'l-âsâr*, 3/9.

[81] Karacabey - Gül, “Velisiz Nikah Olmaz Hadisinin Tahrîc ve Tenkidi”, 48.

[82] Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, 2/182; Tirmizî, “Nikah”, 14.

[83] Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râ'ik şerhu Kenzi'd-dekâ'ik* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbî'l-İslâmî, ts.), 3/117; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 3/38,39.

[84] Hadisin sened özellikleri ve tenkidi hakkında daha geniş bilgi için bk. Mutlu Gül, “Hadislerin Rivayet Özelliklerinin Fıkha Etkisi Bağlamında Velisiz Kıyılan Nikâhın Batıl Olduğunu İfade Eden Rivayetlerin Tahrîc ve Tenkidi”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 22 (2013), 363-371.

[85] Kâsânî, *Bedâiü's-Sanâi'*, 2/249; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, 3/259; Gül, “Velisiz Kıyılan Nikâhın Batıl Olduğunu İfade Eden Rivayetlerin Tahrîc ve Tenkidi”, 369; Köse, “Velâyet”, 112; Danişman, “Velayet ve Kapsamı”, 250.

[86] Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/240; Zeydan, *el-Mufasssal*, 7/434.

[87] İbn Kudâme, *el-Muğni'*, 7/8; Mansur b. Yunus b. Salahiddin el-Buhûtî, *Keşşâfü'l-Kinâ' an Metni'l-İknâ'* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlimiyye, ts.), 5/54.

iv. Kadın olmaktan kaynaklanan dîni ve akli özellikler nikah akdiyle ilgili hukuki tasarruflarda erkekten farklı hükümlere tabi olmasını gerektirir. Ayrıca ergen kızın fizyolojik ve psikolojik yapısı da kendi başına evlenme ehliyetine engel oluşturur.^[88] Zira duygusallığı sebebiyle kolay aldatılabilir.^[89] Bu nedenle kendi iradesiyle evlilik yapması engellenir.^[90] Ahmed İbn Hanbel (ö. 241/855) de ergen kızın velisi olmadan evlenememesini aynı sebeplerle açıklamıştır.^[91] Bu noksanlık sebepleri genelde küçüklük ve bekaret iken^[92] bazen kadınlık da eklenerek üç başlıkta toplanmıştır.^[93]

v. Kızının menfaatlerini daha iyi koruyabileceği kanaatiyle velisi tarafından evlendirilmesi tercih edilmiştir.^[94] Şirbînî (ö. 977/1570), maksadın kızın korunması olduğunu, kendisine denk biriyle evlenmek istediğinde babanın evliliği onaylamaya zorlanmasıyla örneklendirir. Babanın, erkeğin kızına denk olmadığı iddiası mahkeme tarafından reddedildiğinde evliliği engelleme hakkı ortadan kalkar. Ancak bu durumda kız, veli değil hâkim evlendirmiş olur.^[95]

vi. Nikâhta şahıs üzerindeki velâyet ile maldaki velâyet birbirinden farklıdır. Evlendirme yetkisi olmayan veliler malî konularda velâyet hakkına sahip olabilirken nikâhta değildirler. Başka bir ifadeyle mali velayet şahıs velayetinden daha geniştir. Bu durum mali velayetin nikah velayetine kıyas edilerek ergen kızın tek başına evlenebileceği hükmünün doğru olmadığını göstermektedir.^[96]

1.3. Reşit Kızın Velisinden İzinsiz Evlenmesinin Mevkuf Olduğunu Savunanlar ve Delilleri

Velinin izni alınmadan yapılan nikah mevkuttur. Yani hukuken nikah akdi kuruluş/inikad ve geçerlilik/sihhat şartlarını taşısa da işlerlik/nefaz şartlarını taşımaz.^[97] Klasik ifadeyle akit, münakid ve sahih olsa da nafiz olmaz. Kızın yetki eksikliği sebebiyle babanın velayet hakkının korunması için akit askıda kalır. Ergen kızın sözlü tasarrufuyla akit kurulsu bile velinin izniyle yürürlüğe girer. Aksi

[88] Serahsî, *el-Mebsût*, 5/11.

[89] Zeydan, *el-Mufassal*, 7/435.

[90] Köse, "Velâyet", 110.

[91] İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/8; el-Buhûti, *Keşşâfû'l-Kınâ' an Metnî'l-İkna'*, 5/54.

[92] Nemerî İbn Abdilber, *el-Kâfi fî fikhi ehli'l-Medîne* (Riyad: Mektebetü'r-Riyad, ts.), 2/523; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 3/33,34.

[93] Mehmet Erdoğan, "İmam Ebû Hanife ve Kadının Nikâh Akdinde Taraf Olması", *İslâmî Araştırmalar* 15/1-2 (ts.), 256.

[94] Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/253.

[95] Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 4/253.

[96] Mâverîdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, 9/67; Abdülvâhid b. İsmâîl b. Ahmed er-Rûyânî, *Bahrü'l-mezheb* (Beyrut: Daru'l- Kütübü'l-İlmiyye, 2009), 9/63.

[97] Detay için bk. Abdullah Çolak, *İslam Aile Hukuku* (Çorum: Öncü Basım Yayım, 2017), 141.

halde aile hukuku açısından zahiren hüküm ifade etmez. Ancak velinin onayından sonra işlerlik kazanır. Buna göre veli ile ergen kız akit yetkisini ortak kullanır. Ne baba sormadan kızını evlendirebilir ne de kız babasının izni olmadan evlenebilir. Hanefilerden Muhammed eş-Şeybânî bu görüştedir. Daha sonra onun da Ebû Hanîfe'nin görüşüne döndüğü nakledilir.^[98]

Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde de Muhammed eş-Şeybânî'nin görüşü tercih edilmiş olup "Onyedî yaşını itmam etmiş olan kebîre, bir şahıs ile tezevvüc etmek üzere müracaat ettikde hâkim keyfiyeti velisine tebliğ eder ve velî i'tiraz etmediği veya i'tirazı vârid görülmediği halde izdivacına müsade eyler."^[99] şeklinde maddeleştirilmiştir.

2. ÜNİVERSİTELİ KIZ ÖĞRENCİLERİN EVLİLİĞİ

Bu başlıkta fukahanın ergen kızın evliliği hakkındaki görüşlerinden hareketle üniversiteli kız öğrencilerin kendi iradeleriyle evlenebilmeleri konusunu ehliyet, sosyokültürel arka plan, ailenin kurumsal yapısı ve gizli nikah açısından ele alacağız.

2.1.Ehliyet Bağlamında Üniversiteli Kız Öğrencilerin Evliliği

"*Haklardan faydalanmaya, bu hakları kullanmaya ve borçlanmaya elverişlilik*"^[100] olarak özetlenebilen ehliyet, literatürde "vücüb ehliyeti" ve "edâ ehliyeti" olmak üzere iki kısımda ele alınmış olup^[101] gerek usul gerekse furu' fikhin tüm konularıyla doğrudan ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda aile hukukunun en önemli konularından birini oluşturan evlenme yetkisi de ehliyetin temel alanlarından birini oluşturur.

Konumuzla ilişkili olarak ergen kızın evlenme ehliyeti klasik kaynaklarımızda evlendirme velayeti ile birlikte değerlendirilmiştir. Çünkü temyiz, buluş ve rüşd niteliklerini taşıyan ergen kız ya tam ehliyet sahibi kabul edilerek kendi iradesiyle evlenebilecek ya da evlenme ehliyeti bakımından kısıtlı sayılarak evlendirme velayetine sahip olan velileri tarafından evlendirilecektir. Hukuken evlendirme yetkisine sahip olma klasik literatürde şer'î/kanuni velayet olarak isimlendirilmiş olup terim olarak, kişinin rızasına itibar etmeksizin bir sözün başkası üzerinde

[98] Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i*, 2/247; Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alf b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Mergînânî, *el-Hidâye fî şerhi bidâyeti'l-mübtedâ* (Kahire, ts.), 1/191.

[99] HAK, md. 8.

[100] Ali Bardakoğlu, "Ehliyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/534.

[101] Koçak vd., *Fıkıh Usûlü*, 244, 245.

hukuken sonuç doğurması şeklinde tanımlanmıştır. İslam hukukunda bu yetkinin baba ve dede tarafından kullanılabilceğinde ittifak edilmiştir.^[102]

Evlenme ehliyeti bakımından velayet, velayet-i icbar ve velayet-i nedb/istihbab olarak iki kısımda ele alınır. Velayet-i icbara göre, veli kızını istediğiyle evlendirme yetkisine sahiptir. Velayet-i nedb/istihbab ise kızın nikah akdini kendiliğinden yapma yetkisi olmakla birlikte örfen bazı ithamları engellemek için bu hakkını velisine devretmesidir. Pratikte ise kız velisine kendisini evlendirmesi için vekalet verir.^[103] Bu durumda klasik bakışa göre velayet-i icbarla akit hürriyetinden mahrum olan ergen kız, ehliyet bakımından kısıtlılar kapsamında ele alınır.

Klasik kaynaklarımızda ergen kızların kendiliğinden evlenememesinin en önemli sebeplerinden biri olarak duygusallıkları öne çıkarılmıştır. Ancak usul mükteşebatımızda duygusallık, ehliyeti ortadan kaldıran veya zayıflatan bir unsur olarak yer almamaktadır. Bu hükümde duygusallığın subjektifliğinin etkili olduğu kanaatindeyiz. Buna göre ergen kızın evlendirme velayeti altında tutulmasının ya küçük çocuk ya da zihinsel engelli veya matuh ya da kölede olduğu gibi objektif kriterlere göre değerlendirilmesi gerekir. Çünkü velayet, hukuk mantığı açısından hükmen veya hakikaten acziyetle temellendirilir. Akli zayıflık hakiki, kölelik ise hükmi acziyet olarak nitelenir. Esasen velayet ile bireyin korunması, sözlü ve fiili tasarruflarında zarar görmemesi amaçlanır. Böylece ehliyet eksikliği telafi edilmeye çalışılır. Bu kriterlere göre ergen kız ne hakiki olarak ne de hükmi olarak velayet altına alınabilir. Bu durumda kanaatimizce evlenme yetkisi bakımından reşit kıza velayet-i icbarla muamele edilmesi ehliyet hukukuna aykırı olacaktır.

Bayındır'a göre "*Eğer yine boşarsa, (kadın) bir başka erkekle evlenmedikçe, artık ona (ilk kocasına) helâl olmaz.*"^[104] "*Onların kendilerini (eski) kocalarına nikahlamalarına engel olmayın.*"^[105] ve "*Onların kendi haklarında meşru olanı yapmalarında sizin sorumluluğunuz yoktur.*"^[106] ayetleri doğrudan ergen kızlara hitap etmese de genel olarak kadınların nikah akdinin kurucu unsuru olduğuna delalet etmektedir.^[107] Ayrıca "*Onların kendilerini (eski) kocalarına nikahlamalarına engel olmayın.*" ayeti mutlak olarak velinin evlendirme yetkisini beyan etmek yerine böyle bir hakkı olmadığına delalet ettiği şeklinde de yorumlanabilir. Çünkü

[102]H. Yunus Apaydın, "Velâyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/16; Ayhan Ak, İslam Hukukunun Sabiteleri Kâsânî'ye Göre İcmânın Teorisi ve Pratiği (Samsun: Üniversite Yayınları, 2020), 125, 126.

[103] Kâsânî, *Bedâiü's-Sanâi'*, 2/241; Zeydan, *el-Mufasssal*, 7/432.

[104]el-Bakara, 2/230.

[105]el-Bakara, 2/232.

[106]el-Bakara, 2/234.

[107]Abdulaziz Bayındır, "Fıkha Göre Nikâh Sözleşmesinde Velinin Yeri", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (2001), 60.

bir kişi hakkı olmadığı halde gerçek hak sahibini engelleyebilir. Ayette engelleme- nin niteliği belirtilmemiştir.

Yukarıda belirtildiği gibi klasik kaynaklarımızda velinin evlendirme velayetini kullanma hakkı yaş küçüklüğü, bekaret ve kadın olma vasıflarına dayandırılmıştır. Kanaatimizce bu kriterlerin günümüz şartlarında ayet ve hadislerden çıkarılan ev- rensel hukuk ilkeleri bağlamında yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

Hukuki olarak kimin küçük kimin yetişkin olduğu belirlenmiştir. İslam hukukunda doğduktan sonra ergen oluncaya kadar geçen süre çocukluk dönemi olarak isimlendirilmekte olup mümeyyiz ve gayr-ı mümeyyiz olmak üzere iki kı- sımda değerlendirilir.^[108] Hukuki olarak çocukluk dönemi buluş ile sona erer. Bu dönemin sona ermesi kendi başına hukuki tasarruflarda bulunabilmek açısından önemlidir.

İslam hukukçuları bireylerin kendi iradeleriyle veya velileri tarafından kaç ya- şından itibaren evlenebileceği konusunda ihtilaf etmiştir. Konu içtihadî bir mesele olup zamana, topluma ve kültüre göre değişebilir. Nitekim geçmişte erken yaşlar- da evlenilebilirken günümüzde daha olgun yaşlarda evlenilmektedir. Bu bağlamda Topal'a göre ibadetle yükümlü olmak için buluş esas alınmakla birlikte medeni hakların kullanımında buluş döneminden ziyade belli bir yaşın tayin edilmesi hu- kuki standardı yakalamak için daha uygun olur.^[109] Günümüzde genellikle İslam ülkelerinde evlenme yaşı 15 ila 20 olarak kanunlaştırılmıştır. Daha erken yaşlar da olmakla birlikte en çok 18 yaş kriteri getirildiği görülmektedir. Bu yaştaki birey- lerin evlilikle ilgili her türlü hukuki tasarrufları tek başlarına yapabileceği kabul edilmektedir.^[110] Bu yaşın altında yapılan evlilikler ise çocuk evliliği olarak de- ğerlendirilip izin verilmemektedir. Günümüz hukukuna göre kişilerin evlenebil- meleri için gerekli şartlardan birisi yaştır. Türk Medeni Kanunu, 17 ve 16 yaşını doldurmuş kişiler için özel düzenleme getirmiştir. Buna göre 17 yaşını dolduranlar ya yasal temsilcilerinin ya da hakim izniyle, 16 yaşını dolduranlar ise hakim izni ile evlenebilirler. Yürürlükteki Medeni Kanunumuz "Erkek ya da kadın 17 yaşını doldurmadıkça evlenemez."^[111] demek suretiyle temelde 17 yaşını dolduran kişi- nin evlenmesine karşı olmadığını ortaya koyuyor. Ancak 18 yaşını doldurmamış olması nedeniyle 17 yayını doldurmuş kişinin çocuk olduğunu hesaba katarak

[108] Mehmet Akif Aydın, "Çocuk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/361; Koçak vd., *Fıkıh Usûlü*, 246-248.

[109] Şevket Topal, "Velâyet ve Vesâyet Yetkisi Açısından İslâm Hukukunda Korunmaya Muhtaç Çocukların Bakım ve Gözetimi", *Karadeniz Teknik Üniversitesi Rize İlahiyat Fakültesi Çocuk So- runları ve İslâm Sempozyumu*, (Rize, 2005), 295,296.

[110] Adem Yenidoğan, "Doktrinde Çocuk Evliliği Kabul Edilen Yaş Sınırı Bağlamında Günümüz İslam Topluluklarının Aile Hukuku Kanunlarında Asgari Evlilik Yaşı", *Mîzânü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 15 (2022), 184-198.

[111] TMK, md. 124/1.

“Küçük, yasal temsilcisinin izni olmadan evlenemez.”^[112] kuralını da ekliyor. Buna göre kural, 17 yaşını dolduran kişinin yasal temsilcisinin izni ile evlenebileceği şeklindedir. Yasal temsilci, çocuk üzerindeki velayet hakkına sahip ana baba olabileceği gibi, vasisi de olabilir. Türk Medeni Kanunu’nda 16 yaşını dolduranların hangi şartla evlenebileceğini belirtmektedir.^[113] Maddeye göre 16 yaşını dolduran bir kişinin evlenebilmesi için, olağanüstü bir durumun ve pek önemli bir sebebin mevcut olması gerekir. Eğer bu durum ve sebep mevcutsa hakim, 16 yaşını dolduran kişinin evlenmesine izin verebilir. 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesinin ise ilgili maddeleri şöyledir: “...17 yaşını tamamlamış kız bir şahısla evlenmek için müracaat ettiğinde hakim durumu velisine bildirir. Veli itiraz etmez veya itirazı yerinde görülmezse hakim evlenmelerine müsaade eder.”^[114] Buna göre hem biyolojik olarak gelişen hem de akli melekeleri tam olan üniversite öğrencisi bir kıza, evlenme ehliyeti bakımından küçük muamelesi yapılması hukuk kriterlerine aykırıdır. Dolayısıyla reşid sayılabilecek üniversiteli kız öğrenci kendi özgür iradesiyle nikah akdini yapma hürriyetine sahiptir. Sözlü ve fiili tasarruflarının geçersiz sayılması hukuk mantığı ve felsefesi ile çelişmektedir.

Bir kimsenin eda/fiil ehliyetinden mahrum bırakılabilmesi için akıl ve temyiz gücünün olmaması gerekir. Üniversiteli kız öğrenciler ergen ve reşit olup tam eda ehliyetine sahiptir. Bu bağlamda Ebû Hanife’nin de belirttiği gibi evlenme konusunda baba veya dedenin ergen kız üzerinde velayet sorumluluğu yoktur. Dolayısıyla küçüklükten kaynaklanan akli noksanlığı olmayan ergen kızın başkasının velayeti altında bulunması hukuken geçersizdir. Bu durum bazı hallerde hak gaspı, özgür insanın engellenmesi olarak da değerlendirilebilir. Çünkü tam ehliyet sahibi, başkasının denetimi ve gözetimi altında tutulamaz. Kendi iradesi olmaksızın istemediği kişiyle evlendirilemediği gibi eşini seçme hakkından da mahrum bırakılamaz.

Dalgın’a göre nikah akdinde İslam hukukçularının çoğunluğu tarafından göz ardı edilen önemli bir husus da taraflardan birinin rızasının olmadığı akdin ya batıl ya da fasit olması, fesat sebebi ortadan kalkmadığında ise akdin bozulmasıdır.^[115] Bu durumda ergen kızın iradesine aykırı olarak sadece velinin rızasıyla yapılan evlilikler hukuken geçersiz sayılmalıdır.

Bekaret cinsel tecrübenin olup olmadığına delalet etse de evlenme ehliyetinin belirleyici unsuru olamaz. Çünkü evlilik sadece cinsellikten ibaret olmayıp birlikte yaşama, aile olma sorumluluğunu üstlenebilme kabiliyeti gerektirir. Bu

[112]TMK, md. 126/1.

[113]TMK, md. 124/2.

[114]HAK, md. 8.

[115]Dalgın, “Nikâh Aşamasıyla İlgili Fikhî Sorunları”, 36.

bağlamda hiç evlenmeyen otuz yaşındaki bir kadının sırf bakire olduğu için evlenme ehliyetinin kısıtlanması objektif hukuk ilkeleriyle çelişmektedir.

Kadın olma vasfını da evlendirme velayeti altında tartışmayı yersiz görüyoruz. Artık insanlığın ortak medeniyet mirası ile ayet ve hadis kaynaklı evrensel hukuk değerleri bu ayrımı geride bırakmıştır. Sırf kadın olmak, evlilikten beklenen maslahatın korunamamasının gerekçesi olamaz.

Cinsiyet farklılığının hukuk normlarına etkisi bazen pozitif bazen de negatif olarak karşımıza çıkar. Ancak İslam hukukçularının çoğunluğuna göre, yaratılıştan gelen biyolojik özelliklere bağlı olarak buluş ve rüşet yaşı dışında kız ile erkek arasında hükümlere muhatap olma bakımından önemli farklılıklar yoktur. Buluşa eren ve reşit sayılan kız, erkek gibi malında dilediği şekilde tasarrufta bulunabilir. Buna göre gerek çift veya tek taraflı akitlerde kız veya kadın olmak tek başına ne kısıtlılık ne de ehliyetsizlik sebebidir.^[116] Tıpkı erkek gibi akıl, temyiz ve buluş şartlarını taşıyan kız veya kadın vücub (hak) ve edâ (fiil) ehliyetine sahiptir. Buna göre temel hak ve sorumluluklar bakımından ilkesel olarak kadınla erkek arasında ayrım söz konusu değildir.^[117]

“*Hak Ehliyeti*” açısından “görevler” ve “külfetler”in yanı sıra yaratılıştan gelen bazı farklılıklar kadını veya erkeği “eşitler arasında öncelikli” hale getirebilir. Bu kapsamda erkeğe bazı imtiyazlar sağlanmış olabilir. Bu durum Kur’ân’da “*Kadınların, sorumlulukları kadar örfe uygun olarak hakları da vardır. Fakat erkeklerin onlar üzerinde bir derece farkı vardır.*”^[118] ayetinde ifade edilmiştir.^[119] Fakat dar anlamda insan hakları bağlamında kadın ile erkeğin hiçbir farkı yoktur.^[120] Evlenme ehliyetini kullanma bakımından da kadın ve erkek eşit haklara sahiptir.^[121]

2.2. Sosyokültürel Arka Plan Bağlamında Üniversiteli Kız Öğrencilerin Evliliği

Ergen kızın kendi iradesiyle evlenmesi konusunda erken ve klasik dönemden itibaren iki farklı görüşün oluşmasının en önemli nedenlerinden biri kültürel çevre ile örf ve adetlerdir. Bunun en çarpıcı örneğini Hanefiler ile cumhurun değerlendirmelerinde görmekteyiz. Nikahta velayet konusundaki naslar anlam bakımından

[116] Abdullah Kahraman, “İslam Hukukunda Kadının Hukuki Tasarruf Ehliyeti”, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2014), 29; Beşer, “Fıkıh Kültüründe Kadın”, 109; Çalış, “Teberru Ehliyeti”, 27.

[117] Kahraman, “Kadının Hukuki Tasarruf Ehliyeti”, 31; Beşer, “Fıkıh Kültüründe Kadın”, 109; Çalış, “Teberru Ehliyeti”, 27; Ünal, *Hadisler ve Yorum*, 293.

[118] el-Bakara 2/228.

[119] Hüseyin Hatemî, *İlâhî Hikmet’de Kadın* (İstanbul: Milenyum Yayınları, 2013), 37,38.

[120] Hatemî, *Kadın*, 42.

[121] Hatemî, *Kadın*, 37; Ünal, *Hadisler ve Yorum*, 291.

daraltmaya müsait görülür. Ama Hanefiler genişletici yorumu tercih ederek^[122] kadının hukuki kişiliğine dayanarak özgür iradesiyle kendi başına evlenebileceğini belirtmişlerdir. Erdoğan'a göre Ebû Hanîfe'nin cumhurdan farklı düşünmesinde kültürel çevresi ve şehir hayatı etkili olmuştur. Çünkü şehir hayatında insanlar kendi benliklerini öne çıkarma eğilimindedir.^[123]

Ark'a göre feminist teologların iddia ettiği aksine Kur'an'da kadına karşı negatif ayrımcılık yapılmamış kadının hürriyeti sınırlanmamıştır.^[124] Fakat Turgut'a göre bazı konularda kadının tasarruflarının sınırlandırılması Kur'an'a rağmen, vahiy döneminden hemen sonra zamanla kadına bakış açısında maalesef İslâm öncesi alışkanlıklara tekrar döndüğü eleştirilerine sebep olmuştur. Özellikle konuyla ilgili ayet ve hadislerin mevcut örf ve adetlere göre yorumlanması menfi yaklaşımları desteklemiştir.^[125]

Fukaha arasındaki ihtilaf nasların kendisinden ziyade, yorumlanma şekliinden kaynaklanmaktadır. Zira nasların velayet şartına delaleti açık/zahir değildir.^[126] Diğer bir ifadeyle ergen kızın evlenme ehliyeti konusundaki ayetler delalet itibarıyla zannidir.^[127] Hatta ayetler velinin kim olduğu, sıfatları ve tertibi bakımından içtihadı açıktır. Nitekim ayetlerde yer alan “*evlendirin*”, “*evlendirmeyin*” veya “*evlenmelerine mâni olmayın*” hitabının velilere, yöneticilere veya tüm Müslümanlara yönelik olması muhtemeldir.^[128]

Bu bağlamda fukahanın çoğunluğunun ergen kızın velinin izni olmadan evlenemeyeceği görüşü kendi dönem şartları için geçerlidir. Diğer bir ifadeyle bu görüşler dönemin ve coğrafyanın kültürünü, bilgi birikimini ve zihniyetini yansıtan bir yaklaşımdır.^[129] Nitekim Ebû Hanîfe'nin reşit kızların kendiliğinden evlenme yetkisinin olduğunu savunmasında da bu faktörler öne çıkmaktadır.^[130] Erkek egemen toplumda kadının hak ve sorumluluklarıyla ilgili naslar kadın aleyhinde yorumlanmıştır. Bu durum o dönem için mazur görülebilir.^[131] En nihayetinde ergen kızın kendi iradesiyle evlenebilmesi sorununu örf ve adetlerin zamana, topluma

[122]Beşer, “Fıkıh Kültüründe Kadın”, 110,111.

[123]Erdoğan, “Kadının Nikâh Akdinde Taraf Olması”, 257.

[124]Ümmühan Ark, “Osmanlı Modernleşme Sürecinde Din ve Kadın”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48 (2018), 82.

[125]İhsan Turgut, *İslam'da Çağdaşlaşma* (İzmir: Anadolu Matbaacılık, 1996), 95.

[126] İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 3/36; Beşer, “Fıkıh Kültüründe Kadın”, 110; Köse, “Velâyet”, 111.

[127]Aksoy, “Velâyet”, 483; Köse, “Velâyet”, 110-112.

[128]İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 3/37; Danışman, “Velayet ve Kapsamı”, 257; Köse, “Velâyet”, 111.

[129]Beşer, “Fıkıh Kültüründe Kadın”, 116; Vildan Sali Duman, *Fukahânın Kadın Tasavvuru* (Ankara: Fecr Yayınları, 2023), 100-109.

[130]Beşer, “Fıkıh Kültüründe Kadın”, 117.

[131]Cuma Karan, “Aile Bağlamında Cinsiyet Eşitliğinin Arka Planı ve İslam'ın Buna Bakışı”, *Farklı Yönleriyle İslam'da Aile*, ed. Ömer Sabuncu (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2020), 181, 182; Duman, *Fukahânın Kadın Tasavvuru*, 109-110.

hatta coğrafyaya göre değişebileceği bazen de birbiriyle taban tabana aykırı olabileceği düşüncesiyle değerlendirmek gerekir.^[132]

Aile hukukunda, Arap örfü görmezden gelinerek Hz. Peygamber'in konuyla ilgili söz ve uygulamaları doğru anlaşılabilir.^[133] Arap kültüründe kız, nikahın tarafı değildir.^[134] Zira cahiliye döneminde Araplar, evlenme hukukunda kadını erkekle eşit görmemiştir. Bunun yansıması olarak evlenmede kadına erkek gibi söz hakkı tanınmamıştır.^[135] Ancak Hz. Peygamber kendi döneminde yüzyıllardır kadın aleyhine oluşan alışkanlıkları değiştirmeye çalışmış, bu kapsamda birçok olayda kızın evlenme ehliyetine sahip olması sebebiyle babanın zorla evlendirmesini reddetmiş, buna rağmen yapılan evlilikleri de feshetmiştir.

Hz. Peygamber döneminde bazı kadınlar da evlenme ehliyeti konusunda hukuki kişiliklerine zarar veren bu durumdan rahatsızlıklarını açıkça ifade etmiştir. Bunun en güzel örneği *"Babam kendi konumunu yükseltmek için beni kardeşinin oğluyla evlendirdi. Bu konuda kızların hakkı olup olmadığını öğrenmek istedim."*^[136] diyen kadın sahabinin serzenişinde görülmektedir. Ayrıca yukarıda da belirtildiği gibi başta Hz. Ayşe ve bazı kadın sahabe olmak üzere evlenme konusunda kadının iradesini yok sayan uygulamalara itiraz etmişlerdir.

İrade hürriyetini ve sorumluluğun şahsiliğini vurgulayan ayetlerle Hz. Peygamber'in uygulamaları dikkate alındığında, kanaatimizce reşit kızlara evlenme hürriyeti tanıyan görüşün referans alınması daha uygun görünmektedir. Buna göre nikahın velisiz olamayacağını ifade eden hadisleri mutlak olarak velinin kızını dilediğiyle evlendirebileceği şeklinde yorumlamak ve reşit bekar kızın iradesini yok saymak Hz. Peygamber'in uygulamalarına aykırı davranmaktır. Nitekim Abdullah b. Ömer'in *"Hz. Peygamber döneminde hakkımızda ayet nazil olmasından korktuğumuz için eşlerimize elimizi uzatmaktan ve kötü söz söylemekten çekinirdik. Hz. Peygamberin vefatından sonra eşlerimize dilimizi ve ellerimizi uzattık."*^[137] sözü Müslümanları cahiliye dönemi eski alışkanlıklarına geri dönmemesi gerektiği noktasında uyarılmaktadır.

2.3. Ailenin Kurumsal Yapısı Bağlamında Üniversiteli Kız Öğrencilerin Evliliği

Üniversite eğitimi için il dışına veya yurt dışına gitmek zorunda kalan öğrenciler ailelerine haber vermeden veya izin almadan evlenebilmektedir. Maalesef son

[132] Kemal Özcan, *Hz. Peygamberin Söz ve Uygulamalarının Tarihselliği Üzerine* (Ankara: Fecr Yayınları, 2023), 108.

[133] Özcan, *Hz. Peygamberin Söz ve Uygulamalarının Tarihselliği Üzerine*, 109.

[134] Bayındır, "Nikâh Sözleşmesinde Velinin Yeri", 61; Aksoy, "Velâyet", 483.

[135] Özcan, *Hz. Peygamberin Söz ve Uygulamalarının Tarihselliği Üzerine*, 326.

[136] Dârekutnî, *es-Sünen*, 4/342.

[137] Buhârî, "Nikâh", 81.

dönemlerde bu türden evlilikler yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu durum reşit kızların evliliği konusunun bireylerin hukuki kişiliğinin korunması amacıyla ehliyet ve gelenek açısından değerlendirilmesi kadar ailenin kurumsal yapısının korunması bakımından da değerlendirilmesini gerektirmektedir. Zira nikah akdi sadece kadınla erkeği ilgilendiren bir akit olmaktan çok tarafların ailelerini, çocuklarını, toplumu ve devleti etkileyen özel bir akit türüdür. Aile hukukuyla ilgili olmakla birlikte ceza hukukundan borçlar hukukuna kadar hayatın her alanıyla doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle İslam'ın ilk yıllarından itibaren nikah diğer akit türlerinden farklı değerlendirilmiş ve bazı şekil şartları belirlenmiştir. Bu bağlamda nikah akdinin kuruluşundan sürdürülmesine hatta sonlandırılmasına kadar tüm aşamaların dinin gözettiği hukuki ilke ve amaçlara göre yürütülmesine dikkat edilmiş, nikah akdinden doğan hak ve sorumlulukların güvenliğinin sağlanması için sıhhat, inikad, nefaz gibi birtakım şartlar belirlenmiştir.^[138]

Yukarıda da belirtildiği gibi fukahanın çoğunluğuna göre velinin izninin olmadan bekar kızların evliliği geçersizdir. Buna göre nikah akdinin geçerli olması için velinin mutlaka haberinin olması ve onaylaması gerekir. Hanefilere göre ister kız isterse erkek olsun reşit kişilerin nikahında veliden izin alınmasına gerek yoktur. Bu durum velinin, kızının evliliğinden haberinin olmamasının da aynı şekilde değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorusunu akla getirir. Araştırmalar bu soruya iki farklı şekilde yaklaşılabilceğini göstermiştir.

i. Ebû Hanîfe'nin nikah akdinde velinin iznini şart koşmaması reşit kızların veliden gizli evlenebileceği anlamına gelmez. Çünkü reşit kızların velinin izni olmaksızın evlenmesine izin verilmesinin asıl nedeni velayet hakkının kötüye kullanılmasını engellemektir. Diğer taraftan reşit kızın veliden gizli evlenmesi veliyi rencide eder, ayıplanmasına neden olur ve itibarına zarar verir. İşte bu tür olumsuzluklara mâni olmak için veliye bazı konularda itiraz edip evliliğin feshini talep etme hakkı tanınır.^[139] Bu yaklaşıma göre Ebû Hanîfe, nikah akdinde veliden izin alınmasının gerekliliği konusunda cumhurdan ayrılırken, dengi olmayan birisiyle evlenemeyeceği konusunda aynı görüşte birleşmektedir.

Reşit kızların veli iznine bağlı olmadan evlenme hakkının olması, ailesine karşı sorumsuz olduğu şeklinde anlaşılmalıdır. Bireyin evlenme ehliyetine sahip olması, başkalarının haklarını ihlal edecek tasarruflarda bulunması hakkını vermez. Bu kapsamda reşit kızlara kendiliğinden evlenme hakkı tanıyan Hanefiler hem ailenin hem de kızın topluma karşı rencide olmaması, zarar görmemesi, onur ve saygınlığının korunması için denklik şartının sağlanmasını aksi halde nikahın feshini talep etme hakkının korunmasının şartlarını belirlemiştir. Bu yöntem aile

[138]Kâsânî, *Bedâiü's-Sanâi'*, 2/232, 233; Halil İbrahim Acar, *İslâm Aile Hukuku* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 113.

[139]Saffet Köse, "Toplumsal Meşrûiyet Açısından Nikâhta Aleniyyet ve Türkiye'de İmam Nikâhı Uygulanması" *Dinlerde Nikâh, Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı*, (İstanbul, 2012), 491, 492, 500.

hukukunda kefâet olarak ifade edilmiş olup erkeğin evleneceği kıza mal, din ve meslek gibi konularda denk olmasını, kızın emsalleriyle aynı mihri almasını ifade eder.^[140] Böylece bir taraftan velilerin hakları korunurken diğer taraftan velayet hakkının kötüye kullanılması engellenir.^[141]

ii. Ebû Hanîfe'nin reşit kızın velinin izni olmadan evlenebileceği görüşünden, haberi olmadan da evlenilebileceği sonucuna ulaşılabilir. Çünkü evliliğin kurulabilmesi için şahitlerin yanı sıra tarafların irade beyanları yeterlidir. Erkek ve kadının evlenme ehliyetine sahip olması nikah esnasında ayrıca velinin bulunmasını gerektirmez.^[142]

2.4. Gizli Nikah Bağlamında Üniversiteli Kız Öğrencilerin Evliliği

Günümüzde özellikle üniversitede okuyan reşit kız öğrenciler fıkıh ekollerinin ihtilaflarını suistimal ederek zahiren nikah şartlarını taşıyan ancak maksad ve maslahatlarından uzaklaşan evlilikler yapabilmektedir. Ailenin kurumsal yapısının^[143] önemi reşit kızın velisinden habersiz yaptığı evliliğin gizli nikah, imam nikahı ve nikahın tescili bağlamında hem İslam hukuku hem de pozitif hukuk açısından ele alınmasını gerektirmektedir.

Ülkemizde gizli nikah kavramıyla ifade edilen evlilikler klasik fıkıh literatüründe “nikâh-ı sır”^[144] terimiyle ifade edilmekte olup iki farklı şekilde tanımlanmıştır.

i. Şahitler olmadan yapılan evlilikler gizli nikahtır. Hanefî, Şafî ve Hanbelî fakihlerden oluşan İslam hukukçularının çoğunluğu bu görüştedir.^[145] Bu bağlamda üniversiteli erkek ve kız öğrencilerin şahit olmaksızın evlenmeleri gizli nikah kapsamındadır.

ii. Akit esnasında bulunmakla birlikte şahitlerin veya velilerin topluma ilan etmeme konusunda anlaşığı evlilikler gizli nikahtır. Malikiler bu görüştedir.^[146] Cumhura göre veli ile şahitlerin hazır bulunduğu ancak ilan etmemek için anlaş-

[140]Denklik konuları ve değerlendirmeler için bk. Şevket Pekdemir, “Evlilikte Denklik Konuları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 15 (2015), 122 vd.

[141]Saffet Köse, “Nikah Hak ve Değer Bağlamında Fikhi Bir Analiz”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 30 (2017), 29, 30.

[142]Elif Betül Güneş, *Tarafların Maksatları Açısından İslâm Fıkıhında Nikâh* (İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 23.

[143]Topluma zarar veren tasarruflardan kaçınmanın hukuki bir sorumluluk olduğu konusunda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Osman Şahin, “İslam Hukuk Metodolojisinde Zerâyi’ ve Uygulaması”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 7 (2006), 241.

[144]Şâfiî, *el-Ümm*, 5/23; Kâsânî, *Bedâiu’s- Sanâi’*, 2/252, 253.

[145]Şâfiî, *el-Ümm*, 5/23; Kâsânî, *Bedâ’i’u’s- Sanâi’*, 2/253; İbnü’l-Hümâm, *Fethu’l-kadîr*, 3/200.

[146]Ebû Abdullah Şemseddin Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahman Ruayni Hattab, *Mevahibü’l-Celil li-Şerhi Muhtasarı Halil* (Dâru’l-fikr, 1992), 3/444.

tıkları akitler gizli nikah değildir. Çünkü toplumun haberi olmasa da şahitlerin bulunması ve velilerin onayı nikahı gizli olmaktan çıkarır.^[147] Buna göre üniversiteli öğrencilerin ailelerin huzurunda yaptıkları fakat topluma ilan etmedikleri evlilikler de Malikilere göre gizli nikahtır.

Yukarıdaki görüşlere ilaveten günümüzde tescil edilmeyen ve imam nikahı olarak da bilinen dini nikah, gizli nikah kapsamında değerlendirilmektedir.^[148] Buna göre Üniversite öğrencilerinin velilerinin haberi olmaksızın yaptıkları ve resmi olarak kayıt altına alınmayan sadece imam nikahı olan evlilikler gizli nikah kapsamına girmektedir. Bu bağlamda değişen şartlara göre nikahın gizli olup olmamasının ölçüsü, resmi makamlar tarafından kayıt altına alınıp alınmamasıdır. Umumi velayet kapsamında veli şartının,^[149] tescille de aleniyet şartının sağlanması^[150] resmi nikahı gizli olmaktan çıkaran iki özellik olarak görülmektedir. Bu durumda ailesinin haberi olmasa da üniversiteli kız öğrencilerin resmi olarak kayıt altına aldıkları evlilikler gizli nikah olarak değerlendirilmemektedir.

Hem klasik fıkıh doktrininde hem de modern düşüncede gizli nikâhın hükmü konusunda oluşan görüşler aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

i. Fukahanın çoğunluğuna göre şahitler hazır olmadan yapılan gizli nikah geçersizdir.^[151] Zira akit esnasında şahitlerin hazır bulunması Şafiilere göre nikahın rüknü, Hanefî ve Hanbelîlere göre sıhhat şartı sayılmıştır. Çünkü Hz. Peygamber gizli nikahı yasaklamıştır.^[152] Hz. Ömer de şahitlerin hazır bulunmadığı akdi gizli nikah olarak ifade ederek onaylamadığını belirtmiş böyle evlilik yapanları recmedeğini söylemiştir.^[153] Buna göre üniversiteli kız öğrencilerin kendi rızaları olsa bile ailelerinden habersiz ve şahitsiz yaptıkları nikah İslam hukukuna göre batıldır.

ii. Başta Hanefîler^[154] olmak üzere Şafiî^[155] ve Hanbelî^[156] fakihlere göre velilerin, tarafların ve şahitlerin gizlenmesinde anlaştıkları nikah mekruh olmakla birlikte geçerlidir. Çünkü iki şahidin olması nikahı gizli olmaktan çıkarır. Ancak

[147]Bu konu ileride kaynaklarıyla birlikte açıklanacaktır.

[148]Bilal Esen, "Güncel Olgular Bağlamında Nikâh Akdiyle İlgili Farklı Bazı Görüşlerin Değerlendirilmesi" (Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı VI: Zekât, Evlilik, Kadınların İbadet ve Sosyal Hayatı ile İlgili Farklı Görüşlerin Yeniden Değerlendirilmesi, Ankara: DİB Yayınları, 2013), 103.

[149] Esen, "Güncel Olgular Bağlamında Nikâh", 114.

[150] Ahmet Yaman, *İslâm Aile Hukuku* (İstanbul: Marifet Yayınları, 1999), 46.

[151]Esen, "Güncel Olgular Bağlamında Nikâh", 95.

[152]Ebû Hâtim Muhammed İbn Hibbân, *Sahîh* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1988), 9/374; Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-ıvsaat* (Kahire: Dâru'l-Haremeyn, ts.), 7/68.

[153] Şâfiî, *el-Ümm*, 5/23; Malik b. Enes, *el-Muvatta'*, 1/583; Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, 7/204.

[154]Kâsânî, *Bedâiu's- Sanâi'*, 2/252, 253.

[155]Şâfiî, *el-Ümm*, 5/23.

[156]İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/83.

Malikilere göre şahitlerin gizlemek için anlaştıkları nikah geçersiz olup zifaktan önce feshedilmelidir.^[157] Malikiler görüşlerini, “*Nikâhı duyurun. Mescitlerde kıyın, defter çalın.*”,^[158] “*Bu nikâhı ilan edip def çalın.*”^[159] rivayetleri ile tanıklığın gizlenmesini yasaklayan ayete^[160] dayandırmıştır. Buna göre üniversiteli kız öğrencilerin şahitlerle toplumdan gizlemekte anlaştıkları nikah, cumhura göre mekruh olmakla birlikte geçerli iken Malikilere göre geçersizdir.

Konuyu değerlendiren Apaydın, iki şahit olmasına rağmen ailelerden veya toplumdan gizlenen nikahın her durumda geçerli olduğunu söylemenin fıkıh mantığı içerisinde imkansız olduğunu ifade etmiştir.^[161] Çalık ise toplumsal değişimin aleniyet anlayışını da değiştirdiğini bu sebeple günümüzde iki şahidin aleniyet şartı için yeterli olmadığını, resmi olarak kayıt altına alınması gerektiğini ifade etmektedir.^[162] Şahitlerin gizlemek üzere anlaştığı nikah kazaen geçerli olsa da konuyla ilgili nasların maksat ve ruhuna aykırıdır.^[163]

iii. İmam nikahını gizli nikah kapsamına alan husus evliliğin tescil edilmemesi ya da şahitlerin bu evliliği gizlemeleridir. Şahitler evliliği gizlemez, aileler ve akrabalar bu evliliğin varlığından haberdar olursa bu tür nikahlara “örfi nikah” denilir. İslam toplumunda yakın zamana kadar evliliklerin çoğu bu şekilde yapılmış olup devlet ve kurumlar tarafından tanınmış nesep, miras ve nafaka dahil tüm hak ve sorumluluklar kabul edilmiştir.

Ancak geçmişte yapılan bu uygulama ile günümüzdeki imam nikahı şekli ve sonuçları itibariyle farklılaşmıştır. Öncelikle devlet ve kurumları bu tür nikahları kabul etmediği gibi evlilik olarak da tanınamamaktadır. Halk arasında ise birçok istismar ve mağduriyetlere, hak kaybına yol açan bir şekilde uygulanmaktadır. Dolayısıyla günümüzde kıyılan imam nikahları ile Hz. Peygamber ve sahabe dönemi uygulamaları aynı fonksiyona sahip değildir. Zira dini nikah meşruluğunu tartışılır hale getiren daha önce görülmeyen zararlara sebebiyet vermektedir. Bu nedenle nikahın geçmişteki uygulamalarından ziyade amaçları göz önünde bulundurulmalıdır. Geleneksel uygulama, zahiren İslamî görünmekte olup hukuken İslam’ın sağladığı hakları koruyamaz hale gelmiştir.^[164] Bu nedenle resmi nikah

[157]İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 3/44.

[158]Tirmizî, “Nikah”, 6.

[159]İbn Mâce, “Nikah”, 20.

[160]el-Bakara, 2/283.

[161] H. Yunus Apaydın, “Nikah Akdinin Mahiyeti ve İmam Nikahı Uygulaması”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9 (2000), 378.

[162]Bünyamin Çalık, “Kur’an ve Sünnetin Aileye ve Evliliğe İlişkin Tavsiyeleri ve ‘Dini Nikâh’ Olgusunun İslam Hukuku Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 15 (2015), 117.

[163]Esen, “Güncel Olgular Bağlamında Nikâh”, 95.

[164]Apaydın, “Nikah Akdinin Mahiyeti”, 375; İsmail Köksal, “Uygulamadaki Resmî ve Dinî Nikahların Fıkıhî Yönü”, *Bilimname : Düşünce Platformu* 7/16 (2009), 36; Hilal Özey, “Nişanlılıkta Yapılan

günümüzde isteğe bağlı olmanın ötesinde hem mecburiyet hem de zaruret kesb etmiştir.

Nikahın devlet tarafından kayıt altına alınması İslam toplumunun yabancı olduğu bir uygulama değildir. Osmanlı dönemi ve öncesinde nikahın kadı iznine bağlandığı ve tescil edildiği bilinmektedir.^[165] Öyle ki Osmanlıda kadı izni alınmadan yapılan nikahlarda taraflar arasındaki ihtilaflar mahkeme tarafından dinlenmemiştir.^[166] Osmanlı dönemi şeyhülislamlarından Ebussuûd Efendi, padişahın nikahın hakim marifetiyle yapılması emrine aykırı yapılan evliliklerin geçersiz olduğu yönünde fetva vermiştir.^[167] İbn Kemal ise Ebussuûd gibi nikahın caiz olmadığını ifade etmenin ötesinde çocuğun nesebinin de sabit olmayacağını belirtmektedir.^[168] Devlet, istihsan ve sedd-i zerayı ilkelerine göre şer'î hükümlere ilave şekil şartı koyabilir. Bu şekilde alınan kararlar halk için bağlayıcıdır.^[169]

Son dönemde 1917 tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi'nde^[170] de nikahın tescili şart koşulmuştur. Konuyla ilişkili olarak 1858 tarihli Ceza Kanunu'nun Zeylini tadil eden 30 Ekim 1917 tarihli kararnameyle tescil şartını yerine getirmeyen erkeğe, şahitlere, yetkisi olmadığı halde nikah kıyan imama bir aydan altı aya kadar hapis cezaları hükme bağlanmıştır.^[171] 1926 tarihli Medeni Kanun'la^[172] evliliklerin kayıt altına alınması ve nikah memuru tarafından yapılması zorunlu hale getirilmiş, bu şartları taşımayan evlilikler yok hükmünde sayılmıştır.

Klasik fıkıh literatüründe yer almayan, şer'î zannedilerek halk arasında yaygın olarak başvuru olan imam nikahı, Apaydın'ın ifadesiyle, Osmanlı döneminde kadı kontrolünde imamlara bırakılan uygulamanın ülkemizdeki bozulmuş ve amacından sapmış şeklidir. Modern hukukçuların Hıristiyanlıkta ruhani bir şahsın önünde evlenmeye ilişkin bilgilerinin İslam toplumuna uyarlanmasıdır. Zira nikah akdinin imam tarafından yapılması ne rükun ne de sıhhat şartıdır.^[173]

İmam Nikâhının İslâm Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", *Tokat İlmîyat Dergisi* 8/1 (2020), 135,

[165]M. Akif Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku* (İstanbul: İFAV Yayınları, 1985), 85-95; Apaydın, "Nikah Akdinin Mahiyeti", 374; Köksal, "Resmî ve Dinî Nikahların Fikhî Yönü", 30; Mustafa Arasoğlu, "Günümüzde Uygulamada Olan Resmî Nikâh ile İmam Nikâhının Fikhî Açısından Mukayesesi", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/20 (ts.), 632; Özay, "İmam Nikâhı", 135,136.

[166] Köksal, "Resmî ve Dinî Nikahların Fikhî Yönü", 31.

[167]Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, 91; Nihat Dalgın, "Aile Kurumunun Nikâh Aşamasiyla İlgili Fikhî Sorunları", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 13 (2009), 45; Esen, "Güncel Olgular Bağlamında Nikâh", 104; Köksal, "Resmî ve Dinî Nikahların Fikhî Yönü", 30; Özay, "İmam Nikâhı", 138.

[168] Aydın, *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, 91; Özay, "İmam Nikâhı", 138.

[169]Dalgın, "Aile Kurumunun Nikâh Aşamasiyla İlgili Fikhî Sorunları", 44.

[170]HAK, md. 37.

[171] Köse, "Nikâhta Aleniyet", 495.

[172]TMK, md.108.

[173]Apaydın, "Nikah Akdinin Mahiyeti", 375, 376.

Evliliğin mutlaka kayıt altına alınması ve devlet tarafından tanınmayan nikahın geçersiz sayılmasının gerekçelerini aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.

i. Resmi nikahın klasik fıkıh doktrini açısından geçerli olduğu konusunda modern İslam hukukçuları ittifak etmiştir.^[174] Bu konudaki görüş birliği evliliklerin Hz. Peygamber ve sahabe dönemindeki gibi ya da erken dönem fıkıh kaynaklarımızda yazılı olduğu şekliyle yapılmasını yeterli görüp imam nikahını şart koşan ve dini zorunluluk olarak değerlendirenlerin iddialarını boşa çıkarması bakımından önemlidir.

ii. Resmi nikah akitten beklenen maslahatın gerçekleşmesini sağlar. Çünkü evliliğin kayıt altına alınması evliliğe meşruluk kazandırır, kadının nafaka, mihr ve miras haklarını devlet garantisi altına alır, çocuğun nesebinin bilinmesini sağlar, ihtilaf halinde anlaşmazlıkların çözülmesine yardımcı olur, gizli ve geçici dost hayatı yaşandığı algısının oluşturulmasına yani zina yapıldığı iddiasına engel olur, insanlık onur ve şerefini korur.^[175] Zira İslam hukukunda evliliklerin yapılış şekline daha ziyade maslahat önemsenmiştir. Kur’ân’da aile hukukuyla ilgili pek çok ayet olmasına rağmen akdin kuruluşuyla ilgili hükümlere yer verilmemesi, evliliğin yapılış biçiminden çok amaçlarının vurgulandığını göstermektedir. Şahitlerin huzurunda kıyılması gibi şekil şartlarının zorunluluğu aslında söz konusu maslahatın gerçekleşmesine hizmet etmektedir. Öyle görülüyor ki bugünkü şartlarda imam nikahı evliliğin makasid ve maslahatını sağlama fonksiyonunu kaybetmiştir.

iii. Evliliklerin devlet ve kanun desteği altına alınmaması^[176] birçok mefsedete vesile olur. Çünkü medeni kanun şahitler huzurunda resmi olarak yapılmayan evlilikleri “hukuk dışı birleşme”, “metres hayatı” ve “serbest birleşme” gibi değişik şekillerde değerlendirmektedir.^[177] Buna göre üniversiteli kız öğrencilerin kayıt altına almaksızın sadece imam nikahıyla evlenmeleri modern kültürün etkisiyle dini değerlerin istismar edilmesi ve flört hayatına kılıf uydurulması anlamına gelir. Böylece evliliğin makasid ve maslahatı gözetilerek yuva kurmanın ötesinde başta aileler olmak üzere insanların aldatıldığı, ailelerin onur ve şerefine zarar veren ve genel ahlak kurallarına aykırı birliktelikler yapılmış olur.^[178] Kadının nafaka, mihr ve miras gibi hakları ispatlanamadığı gibi çocuğun nesebi şaibeli hale gelir. İmam nikahı geçerli sayıldığında erkeğin boşamayarak kadını cezalandırmasına ya da

[174]Apaydın, “Nikah Akdinin Mahiyeti”, 377.

[175]Apaydın, “Nikah Akdinin Mahiyeti”, 374; Özey, “İmam Nikâhı”, 144; Köse, “Nikâhta Aleniyet”, 484-490.

[176]Köksal, “Resmî ve Dinî Nikahların Fikhî Yönü”, 26.

[177]Apaydın, “Nikah Akdinin Mahiyeti”, 376; Köksal, “Resmî ve Dinî Nikahların Fikhî Yönü”, 28.

[178]Apaydın, “Nikah Akdinin Mahiyeti”, 378; Köse, “Nikâhta Aleniyet”, 491-493; Özey, “İmam Nikâhı”, 149.

başkasıyla evlendiğinde dinen gayr-ı meşru evlilik yapmış sayılmasına zemin hazırlanmış olur.^[179]

Öğretim hayatı devam ederken resmi kayıt altına alınmadan yapılan gizli nikahlar erkeği akitten kaynaklanan sorumluluklarını yerine getirmeye zorlamadığı gibi aileler arasında akrabalık bağı ve evlenme engeli de oluşturmamaktadır. Dini ve ahlaki sorumluluğun yanı sıra emanet bilincinin azalması, boşanan kadının ciddi mağduriyetler yaşamasına sebep olmaktadır.

Kanaatimize göre üniversiteli kız öğrencilerin iki şahit olsa bile ailelerine haber vermeden, resmi olarak kayıt altına almadan, sadece imam nikahıyla yaptıkları evlilikleri hem pozitif hukuk hem de İslam hukukuna göre feshedilmelidir. Yürürlükteki hukukumuz tarafından uygulanan medeni kanunun ilgili hükmü İslam'ın nikah ahkâmına aykırı değildir. Hatta evlilikten beklenen maslahatı destekler niteliktedir. Bu bağlamda Osmanlı dönemi uygulamaları ile yürürlükteki medeni kanun ve nikah akdinin amaçları değerlendirildiğinde üniversiteli kızların resmi kayıt olmaksızın yaptıkları evlilikler dini ve fikhî açıdan da geçersiz sayılmalıdır. Hanefilerin reşit kızın velisinin izni ya da onayı olmadan evlenebileceği görüşü günümüz şartlarında resmi kayıt altına alınması koşuluna bağlanmalıdır. Yoksa Hanefilerin görüşü gizli evliliklerin teşvik edildiği anlamına gelmemektedir. Hukuk nosyonuna uygun olarak reşit kızın kazaen (hukuken) böyle bir hakkının bulunduğu ifade edilmiştir.

SONUÇ

Kaynağı ister din isterse toplum olsun her hâlükârda gelenek insanların düşüncelerini şekillendirir. Çatışma halinde kendisine uygun davranmaya zorlar. Bu özelliği ile her insan yaşadığı dönemin aynası gibidir. Ergen kızların kendi iradeleriyle evlenmeleri konusunda da naslarla gelenek karşı karşıya gelmiştir. Birçok fukaha nasları yorumlarken doğal olarak geleneğin etkisinde kalmıştır. Bu durum tarihsel süreçte anlaşılabilir olup mazur görülebilir. Ancak eğitimden ekonomiye hayatın tüm alanlarında kadınların statüsü müçtehid imamlar dönemindeki şartlara göre çok daha iyileşmiştir. Dolayısıyla her kademede erkeklerle aynı eğitimi alan, iş dünyasının her alanında çalışabilen, devlet kadrolarında ve özel sektörde üst düzey yöneticilik yapabilen üniversiteli kız öğrencilerin kendi iradeleriyle evlenebilmesi problemini fikhin teşekkül dönemindeki şartlara göre daraltıcı yorumlarla çözmek gerçekçi bir yaklaşımdan çok uzak görülmektedir. Ehliyeteye zarar veren ârizî veya semavi kusurları olmayan üniversiteli kız öğrencilerin sadece “*bekaret*” ve “*kadınlık*” gerekçesiyle evlenme iradesini kullanma bakımından “*kısıtlular*” gibi değerlendirilmesi ayet ve hadislerin ruhuna aykırıdır.

[179] Özey, “İmam Nikâhı”, 150; Saffet Köse, *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu* (Konya: Mehîr Vakfı Yayınları, 2014), 209, 210.

Kur'ân'da reşit kızların evlenme konusunda eda ve hak ehliyetini açıkça sınırlayan herhangi bir ayet bulunmamaktadır. Buna karşılık birçok ayet reşit kızların kendi iradesiyle evlenebileceğine işaret etmektedir. Reşit kızların velisinin onayı olmadan evlenemeyeceğini ifade eden hadisler ise hem sened hem de metin özellikleri bakımından problemlidir. Konuyla ilgili rivayetler Hz. Peygamber'e isnadı, ravilerin rivayet ettikleri hadise aykırı davranması, veli ile velayet altındaki kişinin kim olduğunda ihtilaf edilmesi, daha kuvvetli hadislerle ve ayetlerle çelişmesi gibi sebeplerle farklı açılardan eleştirilmiştir. Bu itibarla konuyla ilgili ayetlerin delaleten kat'î olmaması, hadislerin de metin ve sened özellikleri bakımından cerh edilmesinin yanı sıra insan haklarındaki iyileşmeler reşit kızların evlenme ehliyeti bakımından erkeklerle aynı haklara sahip olduğu görüşünün tercih edilmesinin günümüz şartlarına daha uygun olduğunu göstermektedir. Ancak evlilik sadece eşler arasında kurulan bir birliktelik olmayıp tarafların ailelerini, toplumu hatta devleti doğrudan etkileyen bir yapı olduğu için reşit kızlar, evlenme ehliyetini anne ve babalarının itibarını ihlal etmeden, ebeveynlik haklarını çiğnemediği kullanmalı, onların evlilik deneyimlerinden istifade etmelidir. Bu bağlamda üniversiteli kızlar ailelerine ve topluma karşı sorumluluklarının bilincinde olarak hukukten evlenmek için kimseden izin almak zorunda olmasalar da yaptıkları evliliği ebeveynlerinden gizleyemeyeceklerini ve diyaneten anne ile babalarından habersiz/gizli evlilik yapamayacaklarını bilerek hareket etmelidir.

Üniversiteli kız öğrencilerin kendi rızaları olsa bile ailelerinden habersiz ve şahitsiz olarak yaptıkları nikah İslam hukukuna göre geçersizdir. Hz. Peygamber ve sahabe dönemi uygulamalarına uygun olarak yapılan imam nikahı klasik fıkıh doktrinine göre sahih olsa bile nikahın amaçlarına yönelik fonksiyonunu yitirdiğinden üniversiteli kız öğrencilerin iki şahitle, ailelerine haber vermeden ve resmi kayıt olmadan yaptıkları evlilikler, pozitif hukukta olduğu gibi İslam hukukuna göre de geçersiz sayılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, Halil İbrahim. *İslâm Aile Hukuku*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.
- Ağaoğlu, Reşat Ahmet. *İslam'ın İlk Yıllarında Evlilikler ve Evlendirmeler*. İstanbul: Hiper Yayın, 2018.
- Ak, Ayhan. *İslam Hukukunun Sabiteleri Kâsânî'ye Göre İcmanın Teorisi ve Pratiği*. Samsun: Üniversite Yayınları, 2020.
- Aksoy, Muhammed Mehdi. "İslâm Hukuku Açısından Nikâh Akdinde Velâyet". *Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 9/18 (2022), 465-487.
- Apaydın, H. Yunus. "Velâyet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/15-19. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Apaydın, H. Yunus. "Nikah Akdinin Mahiyeti ve İmam Nikahı Uygulaması". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9 (2000), 371-380.
- Arasoğlu, Mustafa. "Günümüzde Uygulamada Olan Resmî Nikâh ile İmam Nikâhının Fikihî Açısından Mukayesesi". *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/20 (ts.), 628-642.
- Ark, Ümmühan. "Osmanlı Modernleşme Sürecinde Din ve Kadın". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 48 (2018), 77-116.
- Ateş, Ali Osman. "Câhiliyyeden İslâm'a: Peygamberimiz Döneminde Ailenin Değişimi". *Peygamberimizin Sünnetinde Aile*. ed. Huriye Martı. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2019, 1-23.

- Aydın, Mehmet Akif. “Çocuk”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/361-363. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Aydın, Mehmet Akif. *İslam-Osmanlı Aile Hukuku*, İstanbul: İFAV Yayınları, 1985.
- Aynî, Bedrüddin Mahmûd b. Ahmed b. Müsâ b. Ahmed. *el-Binâye fî şerhi'l-Hidâye*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000.
- Bardakoğlu, Ali. “Ehliyet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/533-539. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Bayındır, Abdulaziz. “Fıkha Göre Nikâh Sözleşmesinde Velinin Yeri”. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (2001), 45-67.
- Beşer, Faruk. “İslam Fıkah Kültüründe Kadın Algısının Analizi”. Türkiye V. Dini Yayınlar Kongresi-Kadın Konulu Dini Yayınlar, 105-118. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali. *es-Sünenü'l-kübrâ*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhîm. *es-Sahîh*. Beyrut: Dâru İbnü Kesîr, 1987.
- Buhûfî, Mansur b. Yunus b. Salahiddin. *Keşşâfü'l-Kinâ'an Metni'l-İknâ'*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî. *Ahkâmü'l-Kur'ân*. Beyrut: Daru İhyai't-Türası'l-Arabi, 1405.
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî. *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî*. Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, 2010.
- Çalık, Bünyamin, “Kur'an ve Sünnetin Aile ve Evliliğe İlişkin Tavsiyeleri ve 'Dini Nikâh' Olgusunun İslam Hukuku Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 15 (2015), 115-134.
- Çalış, Halit. “Teberru Ehliyeti Bağlamında Kadının Malî Özerkliğinin Erkeğin İznine Bağlanması”. *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi* 4/1 (2004), 7-28.
- Çolak, Abdullah. *İslam Aile Hukuku*, Çorum: Öncü Basım Yayım, 2017.
- Dalgın, Nihat. “Aile Kurumunun Nikâh Aşamasıyla İlgili Fıkhi Sorunları”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 13 (2009), 35-50.
- Danışman, Muhammet Ali. “İslam Hukukuna Göre Evlilikte Velayet ve Kapsamı”. *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 8 (2006), 239-258.
- Dârekutnî, Ebû'l-Hasen Ali b. Ömer b. Ahmed. *es-Sünen*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2004.
- Demircan, Adnan. *Cahiliyeden İslam'a Kadın ve Aile*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2015.
- Desûkî, Muhammed b. Ahmed b. Arafê. *Hâşiyetü'd-Desûkî ala Şerhi'l-Kebîr*. Beyrut: Daru'l-Fikr, ts.
- Duman, Vildan Salî. *Fukahânın Kadın Tasavvuru*. Ankara: Fecr Yayınları, 2023.
- Ebû Davud, Süleyman b. El-Eş'as el-Ezdî. *es-Sünen*. Beyrut: Dâru'l-Kitabi'l-Arabi, ts.
- Ekinci, Ekrem Buğr. *Hukukun Serüveni*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2017.
- Erdoğan, Mehmet. “İmam Ebû Hanife ve Kadının Nikâh Akdinde Taraf Olması”. *İslâmî Araştırmalar* 15/1-2 (ts.), 255-257.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkah ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Esen, Bilal. “Güncel Olgular Bağlamında Nikâh Akdiyle İlgili Farklı Bazı Görüşlerin Değerlendirilmesi”. *Güncel Dini Meseleler İstisare Toplantısı VI: Zekât, Evlilik, Kadınların İbadet ve Sosyal Hayatı ile İlgili Farklı Görüşlerin Yeniden Değerlendirilmesi*, Ankara: DİB Yayınları, (2013), 87-119.
- Gül, Mutlu. “Hadislerin Rivayet Özelliklerinin Fıkha Etkisi Bağlamında Velisiz Kıyılan Nikâhın Batıl Olduğunu İfade Eden Rivayetlerin Tahric ve Tenkidi”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 22 (2013), 361-376.
- Güneş, Elif Betül. *Tarafların Maksatları Açısından İslâm Fıkhında Nikâh*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Hâkim en-Nisâbüri. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.
- Hatemî, Hüseyin. *İlâhî Hikmet'Ve Kadın*. İstanbul: Milenyum Yayınları, 2013.
- Hillî, Ebû'l-Kasım Necmüddîn Ca'fer b. Hasen b. Ebî Zekeriyyâ Yahyâ. *Şerâ'iu'l-İslâm fî mesâ'ili'l-helâl ve'l-harâm*. Beyrut: Dâru'l-Kâri, 2004.
- İbn Abdilber, en-Nemerî. *el-Kâfi fî fıkhi ehli'l-Medîne*. Riyad: Mektebetü'r-Riyad, ts.
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd. *el-Muhallâ bi'l-âsâr*. Beyrut: Daru'l-Fikr, ts.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtîm Muhammed. *Sahîh*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1988.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed. *el-Muğnî*. Kahire: Mektebetü'l-Kahire, 1968.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd. *es-Sünen*. Beyrut: Dâru'r-Risaleti'l-Alemiyeye, 2009.

- İbn Nüceym, Zeynüddin b. İbrâhîm b. Muhammed. *el-Bahrü'r-râ'ik şerhu Kenzi'd-dekâ'ik*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, ts.
- İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed. *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*. Kahire: Dâru'l-Hadis, 2004.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddin Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd. *Fethu'l-kadîr*. Dâru'l-Fikr, ts.
- Kahraman, Abdullah. "İslam Hukukunda Kadının Hukuki Tasarruf Ehliyeti". *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2014), 25-39.
- Karacabey, Salih - Gül, Mutlu. "Fıkhi Hadislerin Özellikleri Bağlamında 'Velisiz Nikah Olmaz' Hadisinin Tahrir ve Tenkidi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/1 (2012), 33-48.
- Karan, Cuma. "Aile Bağlamında Cinsiyet Eşitliğinin Arka Planı ve İslam'ın Buna Bakışı". *Farklı Yönleriyle İslam'da Aile*. ed. Ömer Sabuncu. 177-197. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2020.
- Kâsânî, Alâüddin Ebü Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed. *Bedâ'î'u's-sanâ'i' fi tertibi's-şerâ'i'*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1986.
- Kayrevânî, İbnü Ebî Zeyd. *en-Nevâdir ve'z-ziyâdât 'alâ mâ fi'l-Müdevvene min gayrihâ mine'l-ümme'hât min mesâ'ili Mâlik ve ashâbih*. Beyrut: Daru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1999.
- Koçak, Muhsin vd. *Fıkıh Usûlü*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013.
- Köksal, İsmail, "Uygulamadaki Resmî ve Dinî Nikahların Fıkhi Yönü", *Bilimname : Düşünce Platformu* 7/16 (2009), 25-41.
- Köse, Saffet. "İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velâyet". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 2 (2003), 101-116.
- Köse, Saffet. "Nikah Hak ve Değer Bağlamında Fıkhi Bir Analiz". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 30 (2017), 9-44.
- Köse, Saffet. "Toplumsal Meşrûiyet Açısından Nikâhta Aleniyet ve Türkiye'de İmam Nikâhı Uygulaması". 471-501. İstanbul, 2012.
- Köse, Saffet. *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu*. Konya: Mehîr Vakfı Yayınları, 2014.
- Kudûrî, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed. *et-Tecrîd*. Kahire: Dâru's-Selâm, 2006.
- Kurtubî, Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*. Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Mısıriyye, 1964.
- Malik b. Enes. *el-Muvatta'*. Beyrut: Dâru lhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1985.
- Mâverdi, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb. *el-Hâvi'l-Kebîr hîve Şerhu Muhtasari'l-Müzenî*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1999.
- Mergînânî, Ebü'l-Hasen Burhânüddin Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî. *el-Hidâye fi şerhi bidâyeti'l-mübtedî*. Kahire: ts.
- Nesâî, Ebü Abdîrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî. *es-Sünenü'l-kübrâ*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, ts.
- Özay, Hilal, "Nişanlılıkta Yaptırılan İmam Nikâhının İslâm Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", *Tokat İlimiyat Dergisi* 8/1 (2020), 131-159.
- Özcan, Kemal. *Hizmet Peygamberin Söz ve Uygulamalarının Tarihselliği Üzerine*. Ankara: Fevri Yayınları, 2023.
- Öztürkkoğlu, Sema. *İslâm Hukukuna Göre Gizli Nikâh Sebepleri ve Sonuçları*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Pekdemir, Şevket, "Evlilikte Denklik Konuları Üzerine Bir Değerlendirme", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 15 (2015), 113-149.
- Râfîî, Abdülkerîm b. Muhammed. *el-'Azîz şerhu'l-Vecîz*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1997.
- Rûyânî, Abdülvâhid b. İsmâîl b. Ahmed. *Bahrü'l-mezheb*. Beyrut: Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2009.
- Serahsî, Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *el-Mebsût*. Beyrut: Daru'l-Ma'rîfe, ts.
- Şahin, Osman. "İslam Hukuk Metodolojisinde Zerâyi' ve Uygulaması", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 7 (2006), 209-243.
- Şâfiî, Ebü Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs. *el-Ümm*. Beyrut: Daru'l-Ma'rîfe, 1990.
- Şirbînî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed el-Hatîb. *Muğni'l-muhtâc ilâ mâ rifeti me'âni' elfâzi'l-Minhâc*. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1994.
- Taberânî, Süleymân b. Ahmed b. Eyyüb. *el-Mu'cemü'l-evsat*. Kahire: Dâru'l-Haremeyn, ts.
- Tahâvî, Ebü Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdi. *Şerhu Meâni'l-âsâr*. Riyad: Âlemü'l-kütüb, 1994.
- Tirmizî, Ebü İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *Sünen*. Beyrut: Daru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1998.
- Topal, Şevket. "Velâyet ve Vesâyet Yetkisi Açısından İslâm Hukukunda Korunmaya Muhtaç Çocukların Bakım ve Gözetimi". *Karadeniz Teknik Üniversitesi Rize İlahiyat Fakültesi Çocuk Sorunları ve İslâm Sempozyumu*, 286-309, Rize: 2005.

- Turgut, İhsan. *İslam'da Çağdaşlaşma*. İzmir: Anadolu Matbaacılık, 1996.
- Utku, Nihal Şahin. “Antik Çağ’dan İslam’a Kadın - Tarihi Bir Perspektif”. *Kadın Olmak İslam, Gelenek, Modernite ve Ötesi*. ed. H. Şule Albayrak. 115-174. İstanbul: İz Yayıncılık, 2019.
- Ünal, İsmail Hakkı. *Hadisler ve Yorum*. Ankara: Ankara Okulu, 2021.
- Vatandaş, Celaleddin. *Modern Çöküş: İnsanın Modern Halleri*. İstanbul: Açılım Kitap, 2015.
- Yenidoğan, Adem. “Doktrinde Çocuk Evliliği Kabul Edilen Yaş Sınırı Bağlamında Günümüz İslam Topluluklarının Aile Hukuku Kanunlarında Asgari Evlilik Yaşı”. *Mizânü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 15 (2022), 179-204.
- Zeydan, Abdülkerim. *el-Mufassal fi ahkâmi'l-mer'e ve'l-beytü'l-müslim fi'ş-şeriatü'l-İslâmiyye*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993.